משנה · אחרונים · יכין · סדר נשים

יכין קידושין

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יכין קידושין

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יכין-קידושין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 8
סעיף א 8
סעיף ב 8
סעיף ג 8
סעיף ד 8
סעיף ה 8
סעיף ו 8
סעיף ז 9
סעיף ח 9
סעיף ט 9
סעיף י 9
סעיף יא 9
סעיף יב 9
סעיף יג 9
סעיף יד 10
סעיף טו 10
סעיף טז 10
סעיף יז 10
סעיף יח 10
סעיף יט 10
סעיף כ 10
סעיף כא 10
סעיף כב 11
סעיף כג 11
סעיף כד 11
סעיף כה 11
סעיף כו 11
סעיף כז 11
סעיף כח 11
סעיף כט 12
סעיף ל 12
סעיף לא 12
סעיף לב 12
סעיף לג 12
סעיף לד 12
סעיף לה 13
סעיף לו 13
סעיף לז 13
סעיף לח 13
סעיף לט 13
סעיף מ 13
סעיף מא 14
סעיף מב 14
סעיף מג 14
סעיף מד 14
סעיף מה 14
סעיף מו 15
סעיף מז 15
סעיף מח 15
סעיף מט 15
סעיף נ 15
סעיף נא 15
סעיף נב 15
סעיף נג 15
סעיף נד 16
סעיף נה 16
סעיף נו 16
סעיף נז 16
סעיף נח 17
סעיף נט 17
סעיף ס 17
סעיף סא 17

סעיף סב 17
סעיף סג 17
סעיף סד 17
סעיף סה 17
סעיף סו 17
סעיף סז 17
סעיף סח 18
סעיף סט 18
סעיף ע 18
סעיף עא 18
סעיף עב 18
סעיף עג 18
סעיף עד 18
סעיף עה 19
סעיף עו 19
סעיף עז 20
סעיף עח 20
סעיף עט 20
סעיף פ 22
סעיף פא 22
פרק ב 23
סעיף א 23
סעיף ב 23
סעיף ג 24
סעיף ד 24
סעיף ה 24
סעיף ו 24
סעיף ז 24
סעיף ח 24
סעיף ט 24
סעיף י 24
סעיף יא 25
סעיף יב 25
סעיף יג 25
סעיף יד 25
סעיף טו 25
סעיף טז 25
סעיף יז 25
סעיף יח 25
סעיף יט 26
סעיף כ 26
סעיף כא 26
סעיף כב 26
סעיף כג 26
סעיף כד 26
סעיף כה 27
סעיף כו 27
סעיף כז 27
סעיף כח 27
סעיף כט 27
סעיף ל 27
סעיף לא 27
סעיף לב 27
סעיף לג 28
סעיף לד 28
סעיף לה 28
סעיף לו 28
סעיף לז 28
סעיף לח 28
סעיף לט 28
סעיף מ 29
פרק ג 29
סעיף א 29
סעיף ב 29

סעיף ג 29
סעיף ד 29
סעיף ה 30
סעיף ו 30
סעיף ז 30
סעיף ח 30
סעיף ט 30
סעיף י 30
סעיף יא 30
סעיף יב 31
סעיף יג 31
סעיף יד 31
סעיף טו 31
סעיף טז 31
סעיף יז 31
סעיף יח 31
סעיף יט 31
סעיף כ 32
סעיף כא 32
סעיף כב 32
סעיף כג 32
סעיף כד 33
סעיף כה 33
סעיף כו 33
סעיף כז 33
סעיף כח 33
סעיף כט 33
סעיף ל 33
סעיף לא 34
סעיף לב 34
סעיף לג 34
סעיף לד 34
סעיף לה 34
סעיף לו 34
סעיף לז 35
סעיף לח 35
סעיף לט 35
סעיף מ 35
סעיף מא 35
סעיף מב 35
סעיף מג 35
סעיף מד 36
סעיף מה 36
סעיף מו 36
סעיף מז 36
סעיף מח 36
סעיף מט 36
סעיף נ 36
סעיף נא 37
סעיף נב 37
סעיף נג 37
סעיף נד 37
סעיף נה 37
סעיף נו 37
סעיף נז 37
סעיף נח 38
סעיף נט 38
סעיף ס 38
סעיף סא 38
סעיף סב 38
סעיף סג 38
סעיף סד 38
סעיף סה 38
סעיף סו 39

סעיף סז 39
סעיף סח 39
סעיף סט 39
סעיף ע 39
סעיף עא 39
פרק ד 39
סעיף א 39
סעיף ב 39
סעיף ג 40
סעיף ד 40
סעיף ה 40
סעיף ו 40
סעיף ז 40
סעיף ח 40
סעיף ט 41
סעיף י 41
סעיף יא 41
סעיף יב 41
סעיף יג 41
סעיף יד 41
סעיף טו 41
סעיף טז 42
סעיף יז 42
סעיף יח 42
סעיף יט 42
סעיף כ 42
סעיף כא 42
סעיף כב 42
סעיף כג 43
סעיף כד 43
סעיף כה 43
סעיף כו 43
סעיף כז 43
סעיף כח 43
סעיף כט 43
סעיף ל 44
סעיף לא 44
סעיף לב 44
סעיף לג 44
סעיף לד 44
סעיף לה 44
סעיף לו 44
סעיף לז 45
סעיף לח 45
סעיף לט 45
סעיף מ 45
סעיף מא 45
סעיף מב 45
סעיף מג 45
סעיף מד 45
סעיף מה 46
סעיף מו 46
סעיף מז 46
סעיף מח 46
סעיף מט 46
סעיף נ 46
סעיף נא 46
סעיף נב 47
סעיף נג 47
סעיף נד 47
סעיף נה 47
סעיף נו 47
סעיף נז 47
סעיף נח 47

סעיף נט 47
סעיף ס 47
סעיף סא 48
סעיף סב 48
סעיף סג 48
סעיף סד 48
סעיף סה 48
סעיף סו 48
סעיף סז 49
סעיף סח 50
סעיף סט 50
סעיף ע 50
סעיף עא 50
סעיף עב 50
סעיף עג 50
סעיף עד 50
סעיף עה 50
סעיף עו 51
סעיף עז 51
סעיף עח 52
סעיף עט 52
סעיף פ 52
סעיף פא 53
סעיף פב 53

פרק א

סעיף א
האשה

נקט בה"א ידיעה, ר"ל אשה הראוי להתקדש, לאפוקי חייבי כריתות או איילונית וכדומה בשאר קדושי טעות:

סעיף ב
נקנית

לבעלה, להצריכה גט ארוסה. אבל ליורשה ולטמא לה, ולהפר נדריה בלי אב, אינן רק אחר נשואין גמורים, ע"י חופה ויחוד שאחר הקדושין. מיהו חופה בלי קידושין ספיקה הוה [אה"ע כ"ו ב']. והא דלא תני האיש קונה. קמ"ל דאין אשה מתקדשת בע"כ. ואיידיהא, תנא נמי סיפא היבמה נקנית, אף דמתיבמת בע"כ:

סעיף ג
וקונה את עצמה

להיות מותרת לעלמא:

סעיף ד
נקנית בכסף

בנתן לה כסף, ואמר לה מתחלה או בשעת נתינה הרי את מקודשת לי בזה, מקודשת. ובנתן לה בשתיקה, ושניהן מודים דלשם קידושין כוונו, י"א דהוו קדושין, אפילו לא דברו תחלה מעסקי קידושין [אה"ע כ"ז]. ואף למאי דקיי"ל דקדושין בלא עדים לא מהני [שם ע"ב] והרי הכא לא ידעו עדים מה בלבם. י"ל מדאגלאי מלתא למפרע, הו"ל כידעו עדים [ועי' פ"ג סי' כ' [ל"א]] :

סעיף ה
בשטר

בכתב לה על נייר הרי את מקודשת לי, ונתן לה הכתב לפניעדים:

סעיף ו
ובביאה

בנתייחד עמה. וא"ל מקודם בפני עדים, הרי את מקודשת לי בביאה זו. וכולן צריכין ב' עדים. וי"א דאף ע"א מהני בקידושין. אבל עדות נשים לכ"ע לא מהני [שם מ"ב ב']:

סעיף ז
ובשוה דינר

הוא קצ"ב פרוטות [ואמרינן בש"ס די"ב א', דב"ש מאמה עברייה יליף לה דלא מקניא בפרוטה, וכיון דאפקה מפרוטה, אוקמא אדינר. וק"ל ואימא מעה, ואימא פונדיון או איסר. ונ"ל דלב"ש כיון דאפקה מפרוטה מסתבר דלהוי דינר, דהרי כופר נפש איש הוא מחצית השקל, ומנה של קודש כפול היה, הו"ל ב' דנרין. ואשה פלג גופא דבעל, הו"ל דינר]:

סעיף ח
בפרוטה

הוא מלשון פרט וכלל, משום דהסלע כולל כמה פרוטות. והוא חצי שעורה כסף צרוף [אה"ע ססכ"ז]. וי"א דבזה"ז שהמעות בזול יותר מפירות, בקדשה בפרוטה הו"ל ספק [סמ"ע ח"מ ספ"ח]:

סעיף ט
ובשוה פרוטה

מיהו אפילו בפחות מש"פ עכ"פ מקודשת מספק, דשמא שוה פרוטה במקום אחר [ל"א ג' וע"ש]. ואין לקדש בטבעת שיש בו אבן, דמדאין ידוע שומתו, שמא חשבה דשוה טפי [ל"א ב']:

סעיף י
אחד משמנה באיסר האיטלק

[איטאליען]:

סעיף יא
ובמיתת הבעל

הא דהקדים גט למיתה, אף דמיתה שכיח טפי. נ"ל משום דהא דקונה א"ע במיתה רק מגט גמרינן [כש"ס י"ג ב']:

סעיף יב
היבמה נקנית

ליבם להיות כאשתו:

סעיף יג
בביאה

אבל כסף ושטר רק מדרבנן קונה ביבמה לאסרה על האחין, ולא לפטרה מחליצה:

סעיף יד
עבד עברי

שמכר א"ע או שמכרוהו ב"ד בגניבתו:

סעיף טו
נקנה

שלא יוכל לחזור בו עד שיחזיר להאדון גרעון כסף ממכרו:

סעיף טז
בכסף

בקבל המוכר המעות ששוה:

סעיף יז
ובשטר

שכותב לו הריני מכור לך [רמב"ם פ"ב מעבדים]. אבל בחזקה לא, דלא הוקשה לקרקעות רק עבד כנעני [קדושין כ"ז א']:

סעיף יח
וקונה את עצמו

לצאת חפשי:

סעיף יט
בשנים

לסוף שש משמכרוהו ב"ד. ומוכר את עצמו, שנמכר גם ליתר משש, יוצא לסוף זמן מכירתו אם מעט או הרבה:

סעיף כ
וביובל

דפגע יובל תוך זמן ממכרן, יוצא:

סעיף כא
ובגרעון כסף

בהשיג ידו ורוצה לפדות א"ע, חושב דמי ממכרו לפי שנות ממכרו, ומחזיר דמי מותר השנים ויוצא. והא דלא תני וקונה א"ע בשטר, דהרי רבא נ"ל דגם עבד עברי גופו קנוי וצריך שטר [כקידושין ט"ז א']. י"א דלא תנא רק מה שהוא על כרחו של אדון, משא"כ שטר ברצון אדון תליא:

סעיף כב
יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין
גם בסימנים, דהיינו בהביאה ב' שערות אחר י"ב שנים ויום אחד יוצאת:

סעיף כג
הנרצע
ע' ריש פרשת משפטים:

סעיף כד
ובמיתת האדון
אבל בלא נרצע, ומת האדון, עובד לבנו, אבל לא לבתו או ליורש אחר. אבל אמה אף שאינה נרצעת יוצאת במיתת האדון אף מבן:

סעיף כה
ובחזקה
חזקה היינו ששימש את רבו שקנאו, או שהגביהו רבו וכ"ש איפכא. וה"ה דנקנה בחליפין או במשיכה, רק מדאיתנהו גם במטלטלין, לא קתני להו, דפשיטא:

סעיף כו
וקונה את עצמו בכסף על ידי אחרים
בנתן א' ממון לרבו ע"מ שיהיה זה בן חורין. אבל ע"י עצמו אפילו נתנו לו אחרים מעות על מנת שאין לרבו רשות בהן אפ"ה לא מהני, דס"ל אין לעבד קנין כלל בלא רבו. והא דלא תני דבניתן לעבד המעות ע"מ שיצא לחירות, דבכה"ג גם לר"מ מהני ע"י עצמו. ה"ט דכה"ג הוה ככסף ע"י אחרים, מדלא זכי ביה כלל, והרי ע"י אחרים כבר תנא לה:

סעיף כז
ובשטר על ידי עצמו
רק ע"י עצמו, דחוב הוא לעבד שיצא לחירות, דנאסר עי"ז משפחה דשכיחא לי טפי מבת חורין. ואם עבד כהן הוא נאסר אף מתרומה, ואין חבין לאדם רק בפניו. ואף דבכסף נפדה ע"י אחרים אף דחוב הוא לו. ה"ט דכסף קבלת רבו גרמה לו, והרי רבו אינושלוחו, ונמצא ע"י קבלת רבו מעצמו הוא יוצא:

סעיף כח
וחכמים אומרים בכסף על ידי עצמו
אפילו ע"י עלמו, דס"ל יש קנין לעבד בלא רבו:

סעיף כט
ובשטר על ידי אחרים

גם ע"י אחרים דס"ל זכות הוא לעבד שמשתחרר דמותר עי"ז בבת ישראל, דחשיבא ליה. [והא דלא עריב ותני. בכסף ובשטר ע"י אחרים וע"י עצמו. מתרץ בש"ס דסיפא רשב"א היא דס"ל בשניהן רק ע"י אחרים, ונקט שטר לרבותא]:

סעיף ל
ובלבד שיהא הכסף משל אחרים

שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בהן. והא דלא קתני שקונה א"ע בקצץ לו רבו א' מכ"ד ראשי אברים. ה"ט משום דגם זה אינו קונה א"ע רק בשטר שחרור:

סעיף לא
בהמה גסה נקנית במסירה

שיאחזנה הלוקח בפני המוכר או במצותו [ח"מ קצ"ח א']:

סעיף לב
והדקה בהגבהה

ולא במשיכה מיהו לרש"י כל הגבהה לקנות צריך ג"ט ולתוס' בטפח א' סגי [כתובות דל"א א' וח"מ שם ס"ב]:

סעיף לג
בהמה דקה נקנית במשיכה

וקיי"ל דגסה ודקה נקנין רק במשיכה. וי"א דגסה נקנית גם במסירה. מיהו הגבהה קונה בכל דבר ובכל מקום. משא"כ משיכה אינה קונה רק בקרן זוית הסמוך לר"ה, או בחצר של שניהן, אבל לא בר"ה או בחצר שאינו של שניהן, אפילו נתן לו המוכר רשות למשוך שם, אם לא שימשכנה משם קצת לסימטא או לרשותו [קצ"ח סי"ד]. ומשיכה דקנה, היינו במשכה לפני המוכר או במצותו. ואפילו קרא לה ובאה, או שהכישה במקל ורצתה, בכולן משעקרה יד ורגל קנאה [ח"מ קצ"ז ס"ב]. ובדבר כבד שא"א להגביה או למשוך, נקנה במסירה. ודוקא בר"ה או בחצר שאינו של שניהן [ח"מ קכ"ח ט']:

סעיף לד
נכסים שיש להם אחריות

כך נקראין קרקעות, מדיש להן אחריות, שאינן כלין [ונ"ל דנקט הך לישנא, ולא נקט קרקעות. ה"ט דרצה למכלל נמי מטלטלין שהקנן אגב קרקע. וה"ק, נכסים אפילו מטלטלין, שיש להן ואצלן אחריות. דהיינו קרקעות, נקנין בכסף שקונה בהן קרקע. או

נ"ל דמה"ט לא נקט קרקע, דקמ"ל דלאו דוקא קרקע. אלא אפילו שאר מילי שיש להן אחריות, ככל מחובר לקרקע דדינו כקרקע [כח"מ קל"ג]:

סעיף לה

נקנין

במכירה או מתנה או בשכירות, שלא יהיה יכול לחזור בהן [ק"צ] :

סעיף לו

בכסף

בשוה פרוטה, ואפילו נתן הפרוטה ע"מ להחזיר. אף דבאשה לא מקניא בהכי. התם ה"ט, משום דכל ע"מ להחזיר דמי לחליפין, דאין אשה נקנית בהן. [אה"ע כ"ט א'] . מיהו במקום שדרך לכתוב שטר, לא קני במעות [ח"מ קצ"ז]:

סעיף לז

ובשטר

אפילו כתב ידו בלא עדים מהני ודוקא במכר שדהו מפני רעתה דאל"כ לא קנה עד שיתן כל הדמים [שם קצ"א]:

סעיף לח

ובחזקה

בנעל גדר ופרץ כל שהוא, בפני המוכר או במצותו. וכ"כ בהשתמש בבית שקנה. אבל חפירה לא מהני, רק בעומד לחרישה [קצ"ב]. וה"ה שקרקע נקנית בחליפין, אפילו החליף קרקע בקרקע, כיון שקנה א' קנה ג"כ חבירו [ק"צ ור"ג]. ולא נקט לה התנא מדאיתא ג"כ במטלטלין כסי' כ"ה:

סעיף לט

ושאין להם אחריות

מטלטלין:

סעיף מ

אין נקנין אלא במשיכה

משימשכו כל כך שיגיע סופה למקום שהיה שם ראשו בתחלה. [קצ"ח ס"ג] מיהו זה דוקא בשמשך הדבר בסימטא או ברשות של שניהן. אבל בשמונח ברה"ר ומשך קצתו לסימטא או לרשותו, קנה [קצ"ח ס"ט] וכמ"ש לעיל [סי' ל"ג]. [ורק בבהמה סגי בעקרה ביד ורגל כלעיל. ה"ט דמשעקרה יד ורגל, ממילה תזוז כולה]. וכ"ש דהגבהה קונה במטלטלין כבכל דבר. ודבר תורה מעות קונות, רק שמא קודם שימשך הלוקח, יארע

אונס במטלטלין והמוכר שהן אצלו לא יטריח להצילן, להכי תקנו דרק משיכה תקנה, אפילו לא נתן מעות עדיין. ואפ"ה יש דרכים שמעות קונות [כח"מ קצ"ח וקצ"ט]. והא דתני אלא במשיכה לא אתא לאפוקי אלא כסף שטר וחזקה, דקונין הן בקרקעות. אבל ודאי דכל מטלטלין נקנין בהגבהה או בק"ס וחליפין בכל מקום או במסירה ברה"ר [שם]. אמנם בכל אופן אינו קונה רק אחר שהסכימו שניהן על סכום המקח [ח"מ ר' ס"ז]:

סעיף מא

ובחזקה

דבקנה קרקע ע"י א' מאלו השלש, נקנו גם המטלטלין שמכר לו, אפילו זו במכר ואלו במתנה או איפכא, ואפילו אינן צבורין בתוכה. מיהו בכה"ג צ"ל לו קנה המטלטלין באגב. וי"א דאף בצבורין צ"ל לו כן [ח"מ ר"ב]:

סעיף מב

וזוקקין

אוגדים. כמו ויאסרוהו בזיקים:

סעיף מג

את הנכסים שיש להם אחריות לישבע עליהן

אף דאין נשבעין אקרקעות אפילו מודה במקצתן, עכ"פ בנתחייב לו שבועה אמטלטין, חייב לשבע גם אקרקעות [שם צ"ה]:

סעיף מד

כל הנעשה דמים באחר

בש"ס אמרינן דה"ק, כל הנישום דמים באחר, ר"ל כל שכשבא להחליפו בדבר אחר, רגילין לשומו תחלה כמה שוה, והיינו כל מטלטל, חוץ ממטבע שא"צ לשומו. [והא דלא תני מטלטלין נקנין בחליפין. נ"ל דרבותא קמ"ל אעפ"י ששמו המטלטלין כמה דמים שוה, בשעה שהחליפן, לא אמרינן בתורת דמים קנינהו. או נ"ל דאתא לאפוקי מעות, אף שגם מעות מחשב כמטלטל. או נ"ל דלהכי נקט כל הנישום לאתויי בהמה שאינו נחשב ממש מטלטל. מיהו לתוספתא דגם בהחליפו קרקעות זב"ז כיון שהחזיק הא' בשלו קנה גם חבירו, שפיר נקט כל הנישם]:

סעיף מה

נתחייב זה בחליפיו

כיון שמשך הא' נתחייב האחר ליתן חליפיו, ואם מתו או אבדו, אבדו להקונה אותן. וחליפין קונה אפילו אין בהן שוה פרוטה. מיהו אין חליפין חל על מעות או על מחילה,

או על כל דבר שאין בו ממש, כגון ע"מ שילך עם פלוני, או על קנין אתן, או על טובת הנאה [ר"ג ורמ"ה]:

סעיף מו
או חמור בשור

ר"ל בין ששניהן מין א', או שהן ב' מינין:

סעיף מז
נתחייב זה בחליפיו

נ"ל דנקט כיצד. דא"צ רק לדיוקא, דדוקא בהחליף שור בפרה. אבל בהחליף שור וחמור בפרה, כל זמן שלא משך שניהן לא קנה שכנגדו [ר"ג ב']:

סעיף מח
רשות הגבוה בכסף

דגזבר שקונה בהמה לקרבן קונה בכסף:

סעיף מט
ורשות ההדיוט בחזקה

דהדיוט אינו קוצה רק בחזקה, דהיינו במשיכה, אבל במעות יכול לחזור בו, רק מקבל מי שפרע [כרפ"ד דב"מ]:

סעיף נ
אמירתו לגבוה

שאמר שור זה עולה, בית זה הקדש:

סעיף נא
כמסירתו להדיוט

ואינו יכול לחזור בו. ודוקא במקדיש. אבל במכר להקדש [כסי' מ"ח] דוקא דמי קנה ולא אמירה. רק במתכוון לוותר להקדש, אז גם במו"מ קנה אמירה [כערכין פ"ח מ"ב]:

סעיף נב
כל מצות הבן על האב

כל מצות של הבן, שחייב האב, כגון מילה, פדיון הבן, ללמדו תורה, ואומנות, ולשוט בנהר, ולהשיאו אשה [וסי' מפת אשא]:

סעיף נג
ונשים פטורות

ר"ל דאמו פטורה מכל אלו בו:

סעיף נד

וכל מצות האב על הבן

ר"ל כל מצות שהבן חייב לאב ואם כמורא וכבוד. איזה מורא. לא ישב ולא יעמוד במקום המיוחד לאו"א בשום מקום, ולא יסתור דבריהם, ולא יכריע דבריהם בדבר שחולקים עם אחר, לא יאמר נראים דברי אבא או אמי [ודוקא בפניו, אבל שלא בפניו, אפילו לחלוק על אביו מותר בד"ת [י"ד ר"מ], ולא יזכיר שמו אפילו שלא בפניו. וא"ת הרי יעקב אבינו אמר אלהי וגו' ופחד יצחק היה לי. י"ל כיון שהזכיר עליו שמו של הקב"ה הו"ל כאומר אבי מרי, דפחד יצחק, היינו שהוא עבד ד' ויראתו על פניו, והרי בכה"ג גם ברבו מותר שלא בפניו [כי"ד רמ"ב סט"ו] וכ"ש באביו [עי' ש"ך רמ"ב סקכ"ז]. אמנם דהרי קאמר יעקב אבינו נמי שמה קברו יצחק ורבקה אשתו. וצ"ל דמורא דלאחר מיתה מדרבנן הוא. ונ"ל ראיה מקידושין [ל"א ב'] ששמע שאמו באה אחריו לא"י ויצא לח"ל לקראתה, ונ"ל דה"ט דעשה דכבוד או"א דוחה לל"ת דיציאה מא"י לח"ל. וכשמצא אח"כ שמתה אמר אלו ידענא לא נפקי, ש"מ משום דאז כבוד ומורא אינו רק מדרבנן, ואינו נדחה הל"ת, ואפילו הכוהו או קללוהו או"א ברוב עם, ישתוק. איזה כבוד. מאכילן ומשקן ומלבישן, מכניסן ומוציאן, ואם אין להן יתן להם בסבר פנים יפות, וכל עת שיראה אותן באים, יקום לפניהן וכל שמזכיר מהן דבר יזכירן בכבוד, ואפילו לאחר מותן, ואפילו כשיפסידו מעותיו לא יכלימם [י"ד שם]:

סעיף נה

וכל מצות עשה שהזמן גרמה

שתלויה בזמן:

סעיף נו

אחד אנשים ואחד נשים חייבין

מיהו אין למדין מכללות אפילו כשנאמר בהן חוץ [כעירובין דכ"ז א']. דהרי מצה, ושמחה במועד, ומצות ההקהל [עי' סוטה פ"ח] דהזמן גרמא, ואפ"ה נשים חייבות. והרי ת"ת, ופדיון הבן, ופריה ורביה, שאין הזמן גרמא, ואפ"ה נשים פטורות. אלא הך כל וכו', ר"ל רוב המצות:

סעיף נז

אחד אנשים ואחד נשים חייבין

ואף על גב שלא הוזהרו מלהנשא לפסולים. היינו רק בהנך שאין האיש זר מוזהר, כגון כהנת לחלל או לגר וכדומה, אבל באם הוא מוזהר גם היא מוזהרת [ועי' קידושין ע"ו א']:

סעיף נח
חוץ מבל תשחית
הזקן אם יש לה:

סעיף נט
ובל תקיף
פיאות הראש:

סעיף ס
ובל תטמא למתים
אם היא בת כהן:

סעיף סא
הסמיכות
לסמוך ידיו על הקרבן קודם שחיטה:

סעיף סב
והתנופות
להניף הקרבן או המנחה:

סעיף סג
וההגשות
להגיש המנחה לקרן המזבח:

סעיף סד
והקמיצות
לקמוץ המנחה:

סעיף סה
וההקטרות
להקטיר האימורין או הקמיצה:

סעיף סו
והמליקות
לקרבן עוף:

סעיף סז
וההזאות
הזאות של חטאת עוף. ונכלל בזה זריקת דם של כל הקרבנות. [מיהו גם הזאת מי חטאת

על טמא מת, והזאת דם צפור ומים חיים שעל מצורע נוהגות רק באנשים [כרמב"ם פרה אדומה פ"י ה"ו, וטומאת צרעת פי"א ה"ה]. ונ"ל דלהכי נקט הזאה קודם קבלה, לגלויי דגם על חטא עוף קאי, מדאסמכה למליקה והקדימו לקבלה:

סעיף סח
והקבלות

קבלת הדם והולכתו למזבח:

סעיף סט
ולא בנשים

דלכולהו יש מיעוט מקרא. ואף דבל"ז פטורים מדהוו"ל עשה שהזמן גרמא, דהרי אין כשרות רק ביום. עכ"פ סד"א מדשחיטת קרבנות כשרות בנשים, ה"נ כולהו מדהוקשו אהדדי, קמ"ל. ואף דבל"ז עבודתן פסולה מדמחוסרי בגדים. י"ל דסד"א מדלא נצטוו על בגדי כהונה, לא מפסל בהכי. או דקמ"ל אפילו לבשו בגדי כהונה, פסולה:

סעיף ע
כל מצוה שהיא תלויה בארץ

שהיא חובת קרקע, כתרומה, מעשרות, וחלה, לקט, שכחה, פאה, שביעית, חדש, ערלה, כלאים:

סעיף עא
ושאינה תלויה בארץ

רק מוטלות על גוף אדם, כשבת, תפילין, ע"ז, פטר חמור, מילה, עריות, וכדומה:

סעיף עב
חוץ מן הערלה

אף שתלויה בארץ, נוהגת בח"ל הלממ"ס:

סעיף עג
וכלאים

כלאי כרם נוהג בחוץ לארץ רק מד"ס [ועי' פירושינו ספ"א דכלאים]. וכלאי זרעים שרי לגמרי:

סעיף עד
אף מן החדש

וקי"ל דחדש מותר בח"ל [ועי' פירושנו חלה פ"א ז']. אמר המפרש, משנה י', אם כי דברי אגדה היא, היא משנה חמורה דהרבה נתקשו בה קמאי, וברש"י ותוס'. ותו ק"ל

א' מדקאמר כל העושה וכו' מטיבין וכו' לאו שמעת מנה, דכל שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו וכו'. וסיפא א"כ ל"ל. ב' לר' יעקב דקאמר בש"ס הכא, דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. א"כ איך יתיישב משנתינו דקאמר מטיבין לו וכו'. ג' סיפא דחשב תנא ואזיל כרוכלא, דכל שיש בו מקרא משנה וד"א אז לא במהרה הוא חוטא. ול"ל כולי האי. הרי אי אפשר שיחטא האדם, רק בעברו על מצות התורה. והרי המשנה כוללת כל המקרא ותפרשהו יותר, א"כ המשנה היא כל התורה כולה ובה לחוד סגי, וא"כ מקרא למה. וגם ד"א למה. דמהו בד"א שיקרא חוטא בנטה מדרכה. ועוד יש הרבה דקדוקים בהמשנה. ואני בעניי אפרשה כפי אל ד', אשר יציץ עלי מאורו אור מבין סדקי ערפלי טוהר, ויושב תהלות ישראל יאיר עינינו באור תורתו, כי באורה נראה אור]:

סעיף עה

כל העושה מצוה אחת

בבינוני מיירי, כי כך הם רוב בני אדם מחצה עוונות ומחצה זכיות [כקידושין ד"מ ע"ב]. ולהכי קאמר שאם בינוני זה עושה עוד מצוה א', דהוי"ל לפ"ז רוב זכיות:

סעיף עו

ונוחל את הארץ

הזכיר התנא ג' דברים אלו, משום דג' מיני הטבות הם. הטבת ה ג ו ף שיהיה חזק וקיים. הטבת הקנין, שיהיה לו עושר ופרנסה. והטבת הנפש החיוני, דהיינו בדברים שהם חוץ מגופו וממונו, דאפשר שיהיה גופו בריא אולם, וגם עושר רב יהיה לו, ואעפ"כ לא יראה שמחה בעולמו, ולא תנוח רוחו מדאגות וכעס והתמעטות כבודו. לכן אמר התנא הכא שכל שרובו זכיות, הרי הוי"ל כקיים כל התורה, דרובה ככולה, והרי כתיב בה כי היא חייך ואורך ימיך, חייך בעוה"ז, ואורך ימיך לעוה"ב. מלבד שיש בכללה גם כמה מצות שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב [כריש פאה], לכן מטיבין לו, לשמח נפשו בעולמו. ומאריכין לו ימיו, לחזק גם גופו ולקיימו. ונוחל את הארץ, שנותנים לו משמים גם קניני הארציים. מיהו אעפ"כ נפרעין ממנו מיעוט עונותיו בעוה"ז מעט מעט על חטאיו שעשה, מה שחסר לו משאר המצות. שיקרהו לפעמים צרה למרק עונותיו. מה שאין כן ביש לו רוב עונות, משלם לו הקב"ה מצותיו המעטים בעולם הזה [וזהו דקאמר הש"ס, מתניתין דעבדין ליה יום טוב ויום ביש. ר"ל מתניתין דאיירי ברוב זכיות, נפרעין ממנו פסקי פסקי, מעט מעט על עוונותיו שעשה]:

סעיף עז

וכל שאינו עושה מצוה אחת

גם הך בבא בבינוני מיירי, שאינו עושה מצוה אחת יתירה על עונותיו, דהוי"ל מחצה על מחצה:

סעיף עח

ואינו נוחל את הארץ

לא קאמר מריעין לו ומקצרין לו ימיו וכו'. דא"כ הוה משמע שמענישו הקב"ה בפועל אפילו אם סדרי הטבע נאותים להטיבו. והא ליתא, דוכי משום שוטה זה שקלקל, ישנה הקב"ה טבע עולמו [כע"ז נ"ה א']. ותו הרי אמרו בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא רק במזלא [כמ"ק כ"ח א']. ורק קיום כל התורה, או המצות המיוחדין לאכול פירותיהן בעוה"ז גורמין כולן כלעיל, אבל לא שיהא החטא מכריע את המזל. רק ה"ק, אין מטיבין לו בפועל ובדרך שנוי הטבע והמזל, רק מה שישיג בטובת עה"ז, יהי לו כמים גנובים ממשרתי המלך הכבוד, והם המזל והטבע. אבל לא יקבלם בסבר פנים יפות מידי אב הרחמן יתשו"י [ואילה"ק הרי כל מחצה זכיות הו"ל כרובו, כדאמרינן [ר"ה י"ז א'] דבמחצה על מחצה, הקב"ה מטה כלפי חסד להחשב כרובו. נ"ל דהיינו לעה"ב, והרי משכר הרוחני בעה"ב לא מיירי תנא הכא. אבל בעה"ז כל מחצה על מחצה, אדרבה, מדהקב"ה חפץ חסד לבלי לנכות לו משכרו בעה"ב, לכן ימרק עונותיו בעה"ז. או נ"ל דהתם בתורת חסד, ומתניתין דידן בדרך תשלומין מיירי. מיהו אם לזה הבינוני שהוא מחצה זכיות, יש בכללן א' מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז [כריש פאה]. אז ודאי מחשב כרוב זכיות שמטיבין לו וכו' כלעיל. אולם גם בעה"ב שאמרנו דרק במחצה זכיות מטה כלפי חסד, עכ"פ יש מצוה אחת שמצלת את האדם מגיהנם, אפילו כשהיא לבד, ואין אנו יודעין איזהו [כסנהדרין קי"א א']. ולכן הזהיר התנא הוה זהיר במצוה קלה כבחמורה. שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות]:

סעיף עט

ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא

נראה לי דנקט הנך תלת, משום דחיובי האדם ג' הם. באמונות. ובפעולות. ובמדות. באמונות, להאמין שיש אל חי יחיד ומיוחד מושל משגיח ובעל יכולת ומרחם ורב חסד, והכל עד אין קץ ותכלית. וכ"כ להאמין בכל י"ג העקרים. בפעולות, הם כללות כל מצות התורה בעשה ול"ת. ובמדות, שלא נתגאה ושלא נכעס, ושנרחם על הבריות, ושנקבל כל אדם בסבר פנים יפות, שנסתפק במועט, שנתרחק מהזוללות ושיחה בטלה וקנאה,

וכדומה. והנה חלק האמונות לא נתבארו מהמשנה, וגם במקרא לא נצטוו עלינו בפירוש רק על דרך המועט. והטעם שלא נזכרו במשנה, היינו משום דהמשנה אינה רק פירוש המצות שלא נתבארו במקרא יפה [כעירובין דכ"א ב'], וקבלנו פירושם הלממ"ס בעל פה. אמנם גם במקרא לא היו צריכים להתבאר משום דע"י סיפורי התורה ותוכחותיה הן מבוארים ממילא, שעל ידן נוכל להכיר יוצר בראשית ומדותיו יתברך, כפי שהתנהג עם דור ודור להאריך אף ולבלי ידח נפש החוטא, ושנאמן לשלם שכר. וכל זה אינו צריך להתבאר מה"ט גם במשנה. אמנם בחלק המדות, גם במקרא גם במשנה לא מצינו בהן צווי מפורש בעשה ול"ת. שלא נמצא בתורה לאו מפורש שלא יהא גאותן וכעסן עצל או רעבתן, ושלא יאכל בשוק וכדומה. וכ"כ בעשה שבמדות, לא נזכר, שיהיה רחמן, וסבלן, שומע חרפתו ואינו משיב, ושיהיה טוב עין ומטיב לכל, ושירחם הנדכאים, ושלא יעמוד בין היושבים או יושב בין העומדין, בוכה בין המשחקים או שוחק בין הבוכים וכדומה לרוב. ואפילו צער בע"ח שהוא ודאי דאורייתא [כח"מ רע"ב ס"ט] ואפילו לבטל כלי מהיכנו התירו מה"ט [כא"ח ש"ה סי"ט]. ואפ"ה לא נמצא בה עשה מפורש בתורה, רק ברמז דכתיב ונתתי עשב בשדך והדר ואכלת ושבעת [גיטין ס"ב א']. ואף שכבר נשמעו מכלל דבריה, עכ"פ אין לאו או עשה מפורש בה. אמנם נ"ל עוד דלהכי לא פירשה תורה העשה והל"ת שבמדות, משום שאי אפשר לשום גבול לחיוב המדות, משום דדבר זה משתנה לפי המקום, והזמן, והדור, ולפי הענין הנאות. ולכן דבר זה צריך לימוד והרגל יפה בשישמש ת"ח זמן רב, שע"י זה יראה באיזה זמן ראוי להשתמש במדה או בשכנגדה. כמו בכעס, יראה באיזה זמן ראוי לכעוס קצת [כשבת ק"ה ב'], או לזרוק קצת מרה סביבו [ככתובות ק"ג ב'], ובאיזה זמן צריך למילף נפשיה בניחותא [כתענית ד"ד א']. וזהו לפע"ד מ"ש חז"ל [סוטה כ"א א'], קרא ושנה ולא שימש ת"ח, הר"ז ע"ה. דק' אמאי. אלא על כרחך דהאי שימוש, שימוש ממש הוא, שעי"ז יראה הנהגתם וילמד מדותיהם. ואם לא עשה כן הרי הוא כשאר ע"ה שתשטפהו זרם [אפפעקט] בחמימות או בקרירות, אשר בהן תטבע הנשמה בבואה לידי חטא. ומי לנו גדול ממשרע"ה, אף שיפה דיבר באמרו החייתם כל נקיבה. עכ"פ אפ"ה לא היה לו לקצוף אז על צדיקים וקדושים שהשליכו נפשם מנגד לנקום נקמת ה', ובשובם מהעבודה הכבידה, יכלו להתפאר ולא נפקד ממנו איש, ואיך יאמר לקדושים עמלים כאלה כדברים האלו. לכן נענש ונתעלמה ממנו ההלכה [כפסחים ס"ו ב']. וכ"כ נענש על שאמר בכעס לעם ד' שמעו נא המורים. והיה לו לרבינו לשקול בדעתו הטהורה, כי אף שבאמת המרו את רוחו וילונו, אבל הלא לא יין ועוגות שאלו כי אם נפשם מרה בעבור מעט מים לשתות, לכן גם כן נענש בלא

תביאו כמוזכר בתהלים, כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו [ועי' בח' פרקים לרמב"ם פ"ד]. מה שאין כן בבני גד וראובן כששאלו מתוך כרם מלאה לירש נחלתם בעבר הירדן. אז חרה אף הרועה הנאמן עליהם, והגה ברוחו הקשה, וימטר עליהם אם אפו מתלקחת בתוך ברד דבריו, "והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים". הן אמת שגם אלו דברים מרורים כלענה לצעירי הצאן, ואפ"ה לא נענש עליהם, מפני שהיה שאלתם שלא כהוגן מכמה פנים, ומסוכנת מאוד להצלחת כל ישראל. כי כן דברו אז אחר שראו הנסים והגבורות התשועות במלחמות סיחון ועוג. ובעת ורגע כניסתם לארץ. וקודם פרידת הרועה הנאמן מהם. וכנראה מדבריהם כאילו במורך לב רוצים להשמט ממלחמת הענקים בעבר הב' מהירדן, וכאילו יתר העם כעבדים כבושים להם. ומלבד שע"י זה ימוגו לב ישראל, יתגלגלו גם כן שלהבא יחלק ישראל לבלי להתיחד בעת צרה, כי יהיה מעשה זה התחלה, שלהבא כל חלק יכבוש חלקו לבד, ולא יעזרו איש את אחיו בכיבוש א"י. לכן לפי המקום והענין והזמן, יפה התמרמר הרועה הנאמן, הדואג תמיד לטובת ישראל כאב לבנים וישפוך עליהם זעם אפו. לכן חיסד עליו הכתוב בזה, לא כפעם הראשון אצל הסלע. אולם אם מבחר מין אנושי כמשרע"ה שגה לפעמים במדות, וכדאמרן, מה יעשו אזובי קיר, ונהי בעינינו כחגבים עבים. ואם כן לנדיבי עמים, יונקי התורה נוטרי כרם ה"צ, מה יענו העצים היבשים אשר אין בהם כל רוח לשקול בפלס השכל את הראוי ואת הבלתי ראוי במדות. אם לא על ידי הראייה מהאחרים המושלמים וההתרגלות במעשיהם, וכולי האי ואולי. ומעתה יפה אמר התנא, כל שישנו במקרא, שעי"ז יתחקה בלבו אמונה שלימה להכיר אביו שבשמים ושאר י"ג העיקרים. ובמשנה, שעל ידה יבין היטב כל עשות ול"ת שבתורה. ובדרך ארץ, שגם שקל ומדד בפלס הררי המדות היטב, אז לא במהרה בא לידי חטא:

סעיף פ

ולא בדרך ארץ

ר"ל שאין לו אפילי א' מהן:

סעיף פא

אינו מן הישוב

דראוי לו לדור במדבר מקום חיות הרעות, מפני שמסוכן יותר מהם למין האדם. ומה"ט פסול נמי לעדות, כש"ס הכא [וזה לפע"ד פי' הכתוב, ואדם ביקר ולא יבין, שהוא בתמונה יקרה של מין האדם, ואעפ"כ לא יבין התעסק בתבונה, זר מעשהו. זהו נמשל כבהמות יער. אבל גרוע מהן. דאלו, בלתי ספק יש בהם ואפילו בהיותר מסוכנים שבהן, שום צורך

בבריאה, לרפואה או לכסות בעורם , אבל אלו הפראים הם רק כחיות נדמו, הצבועים בששר ומצויירים בקיר, שאינם לא לרפואה ולא לישועה, כ"א גבשושית יתירה בעולם, חרפת אדם ובזוי האנושי. אולם המשך דברי הפרק, דמדהזכיר התנא קניני האשה [במ"א], הזכיר נמי איך נקנה עבד עברי ועבריה [מ"ב], ועבד כנעני [מ"ג], ובהמה [מ"ד], ואיך נקנו נכסים שיש להם אחריות ושאין להם אחריות [במ"ה], וכן כל הקניינים. אח"כ הדר תנא לקמייתי מענין קדושין, דמדרצה למנקט השתא האיש מקדש, נקט תחלה כל מצות הבן על האב. דמן הראוי שאביו יתעסק להשיאו אשה, וכלעיל סי' נ"ב, אבל אמו פטורה. ואגב זה נקט נמי כל המצות שאנשים חייבות ונשים פטורות. ואגב זה נקט נמי החילוק שבין תלויות בארץ, שיש חלוק ביניהן במקום עשייתן. כמו שיש חלוק בין מצות שהזמן גרמא לאין הזמן גרמא, באדם העושה. ומדנקט כמה מצות שאין האשה חייבת, וכמה מצות שתלויות בארץ, שאי אפשר השתא בח"ל לקיימן. להכי למען לא יתבהל לב הישראלי עבור זה, לחשוב שאבד הרבה מעולמו עי"ז. להכי תנא כל העושה מצוה א' וכו', דרחמנא לבא בעי [כסנהדרין דק"ו], אם רק חפץ לעשות ולהרבות מצות, ונאנס, מעלה עליו הכתוב כאילו עשהו, כש"ס הכא, רק שיתעמל בכל יכלתו בג' עקרי תכלית האדם, והם האמונות, והפעולות, והמדות הנכללים בג' מלות, מקרא, משנה, וד"א]:

פרק ב

סעיף א

ובשלוחו

בין אשה סתם בין פלונית, דשלוחו כמותו [ויאמר לה השליח הרי את מקודשת לפלוני], מיהו באינו מכירה, אסור לקדש ע"י שליח באפשר בעצמו. ואפילו באי אפשר, אין לעשות שליח לקדש אשה סתם. ובמכירה, רק מצוה בו יותר מבשלוחו [אה"ע ל"ה]:

סעיף ב

האיש מקדש את בתו כשהיא נערה

תינוקת בת י"ב שנים ויום א', כשהביאה ב' שערות הו"ל נערה ו' חדשים. ואח"כ היא בוגרת. ומקודם לכן היא קטנה. ונקט כשהיא נערה, דמשמע הא קטנה לא, אף דהרי כ"ש קטנה. עכ"פ קטנה שאין בה דעת אסור לקדשה. וביש בה דעת, נכון שלא לקדשה. ובסמוך לפרקן, דהיינו שסמוכה לזמן נערות מצוה לקדשן [כך נ"ל. ובהא מתורץ קו' האחרונים [באה"ע ל"ז ס"ח] אהא דקאמר בש"ס הכא אסור, ובסנהדרין [דע"ו] אמרי' מצוה לקדשן, ובאה"ע קאמר דנכון שלא לקדשן. ולפי דברינו הכל מיושב על נכון]:

סעיף ג
אינה מקודשת

דמדאמר התקדשי התקדשי, כל חד הו"ל קדושין באנפי נפשה [אה"ע ל"ה ה']:

סעיף ד
עד שיהא באחת מהן שוה פרוטה

ודוקא כשהאחרונה ש"פ, דכל אותן שאכלה מקודם הו"ל מלוה גבה, עד בסוף שגמר קדושיו בנתינת האחרונה, והו"א כמקדש במלוה ופרוטה, דקיי"ל דעתה אפרוטה ומקודשת. אבל באין באחרונה ש"פ, אף דאיכא בקמאי ש"פ, כי מטי גמר קדושין הו"ל קמאי כבר מלוה, ואינה מקודשת במלוה. מיהו לדידן הו"ל בכה"ג ספק קידושין, דשמא אחרונה ש"פ במקום אחר [שם]:

סעיף ה
אינה מקודשת

דבכל חד איכא צד טיבותא, ואיכא דניחא ליה בהא ואיכא בהא:

סעיף ו
מקודשת

וקיי"ל כת"ק [שם ל"ח כ"ד]:

סעיף ז
בן עיר ונמצא בן כרך

ישיבת כרכים קשה [ככתובות פי"ג מ"י] ששם היוקר מצוי במזונות ודירה:

סעיף ח
על מנת שיש לי בת או שפחה גדלת

גדולה לשמשה. או מקלעת שערות נשים, דג"כ יש צדלריעותא, דמדהולכת מבית לבית, מספרת ממנה:

סעיף ט
אינה מקודשת

דמסתבר דקפיד, משום דבמקום שהזכיר, אוהבים אותו ולא יגנוהו בפני אשתו [ודו"ק, ועי' רמ"ל פ"ז הכ"א מאישות]:

סעיף י
הרי זו מקודשת

דרק מראה מקום הוא לו [ל"ז ז' ח'] ועי' גיטין [פ"ו מ"ג]:

סעיף יא
אינה מקודשת

עי' כתובות [פ"ז מ"ז]:

סעיף יב
תצא שלא בכתובה

דאין אדם חפץ באשה נדרנית. אבל גט צריכה מדלא פירש תנאי בשעת קדושין:

סעיף יג
פוסלים בנשים

ויתרים עליהן נשים, ריח רע מבשרה. וזיע. וריח הפה [וי"א אף דחוטם]. וקול עב. ודדים גסים ביותר. וצלקת שממכה [שראם בל"א]. ושומא שעל הפדחת בלי שער אם לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה. דבנראה תמיד, הרי ראה ונתפייס. ובלא נראה כלל, לא תתמאס עי"ז [שם ל"ט ד']:

סעיף יד
אף על פי ששלח סבלונות

מתנות לארוסתו:

סעיף טו
שמחמת קדושין הראשונים שלח

ולא אמרינן דיודע שאין קידושין בפחות מש"פ, ושלח הסבלונות לשם קדושין:

סעיף טז
וכן קטן שקידש

ושלח סבלונות כשהגדיל. וקמ"ל דבין בפחות מש"פ ובין בקדושי קטן, אמרינן דטעה וסבר שהקדושין תופסין:

סעיף יז
או אשה ואחותה כאחת

וה"ה שאר חייבי כריתות:

סעיף יח
אינן מקודשות

דכל שאינו בזא"ז, דהרי אין קידושין תופסין בחייבי כריתות, להכי גם בבת א' אינו. ודוקא באמר להן התקדשו לי כאחת. אבל באמר להן, אחת מכם מקודשת לי, וקבלו שניהן הקידושין כאחת או שקבלה אחת בשליחות חברתה, שתיהן מקודשות מספק, אף

דהו"ל קדושין שאין מסורים לביאה, דהרי אסור לבעול כל אחת, אפ"ה צריכות שתיהן גט. ואם אמר, הראוי מכם לי לביאה מקודשת לי, א"כ הרי שתיהן אינן ראויות לביאה, וא"צ גט:

סעיף יט

ואמר הרי כולבם מקודשות לי בכלכלה זו

באמר כולכן, אז גם הנכריות אינן מקודשות רק מספק [כאה"ע מ"א ג']. דאף דקיי"ל קני את וחמור קנה מחצה [כח"מ ר"י]. י"ל דהכא שאני, מדכלל הכל במלה א', להכי לא חלו הקדושין כלל. אבל מתניתין מיירי באמר, הראויות מכם לי לביאה מקודשות לי:

סעיף כ

וקבלה אחת מהן על ידי כולן

ר"ל בשליחות כולן:

סעיף כא

ואמרו חכמים אין האחיות מקודשות

ודוקא תני שביעית, משום דהכל הפקר. אבל בשאר שנים, גם האחרות אינן מחודשות, דהרי שלהן היה, והו"ל גזל. ומדקידש מיד כשליקט, הו"ל גזל לפני יאוש, דאין אשה מתקדשת בו, ואפילו בגזל לא אמרינן מדקבלתיה אחלתיה. וקמ"ל נמי דקידש בפירות שביעית מקודשת, דמדזכי בהן כבר, שלו הן. ותו קמ"ל דאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושין, אפילו הנך דפסול לה לעדותה עליה, מדשונאות זא"ז [כיבמות פט"ו מ ד]:

סעיף כב

בין קדשי קדשים

שחלק עם הכהנים בקרבנות:

סעיף כג

אינה מקודשת

דאינו שלו רק משולחן גבוה זכי:

סעיף כד

לא קדש

דמע"ש ממון גבוה הוא לר"מ, מדכתיב ביה לה' הוא, בהוייתו יהא:

סעיף כה
בשוגג לא קדש

דכיון דלא ידעי דמע"ש הוא, הו"ל קדושי טעות, מדצריכה טרחה להעלותו לירושלים:

סעיף כו
במזיד קדש

דס"ל מע"ש ממון הדיוט הוא:

סעיף כז
במזיד קדש

דמדהיה במזיד, נתכוון לחלל קדושתו, ונפיק לחולין:

סעיף כח
ובשוגג לא קדש

דמדלא ידעי שהוא הקדש, לא ניחא ליה דלתחלל הקדש על ידו. ודוקא בקדשי בדק הבית, אבל בקדשי מזבח בין בשוגג בין במזיד לא נפיק לחולין, דאין מועל אחר מועל במוקדשין, רק בבהמה וכלי שרת בלבד [כמעילה י"ט ב'], ש"מ דקדשי מזבח בקדושתייהו קיימי, ולא הוה חולין שתתקדש האשה בהן [והר"ב קיצר במובן במח"כ יותר מהראוי]:

סעיף כט
רבי יהודה אומר בשוגג קדש

דמעילה ליכא רק בשוגג, ומדמעל נפיק לחולין:

סעיף ל
במזיד לא קדש

דמדלא מעל לא נפק לחולין:

סעיף לא
בשור הנסקל

משנגמר דינו נאסר בהנאה [קידושין ד"נ ע"ב]:

סעיף לב
ובעגלה ערופה

משירדה לנחל איתן נאסרה [כריתותכ"ד ב']:

סעיף לג
בצפורי מצורע

שחוטה, נאסרה בהנאה משנשחטה. וגם משולחת נאסרה בהנאה משנשחטה חברתה עד שתשולח היא:

סעיף לד
וחולין שנשחטו בעזרה

שכולן אסורין בהנאה:

סעיף לה
מכרן

לעכו"ם, או לישראל והודיעו שהוא איסור הנאה. דבלא הודיעו, הרי המעות גזל, ובל"ז אינה מקודשת:

סעיף לו
וקידש בדמיהן מקודשת

דאין תופס דמיו רק יי"נ, שביעית, ע"ז, הקדש, ישעה סימן, [כספ"ז דשביעית, וע"ז דס"ב א'. והר"ב השמיט הקדש ויי"נ ואע"ג דבש"ס נמי לא הזכיר רק שביעית וע"ז. היינו משום דיי"נ כלול בע"ז [כרש"י בע"ז דס"ב א']. ושביעית ילפינן מהקדש. אבל הר"ב שכתב אין לך דבר שתופסדמיו אלא וכו', דמשמע דזולת אלו אין שום דבר שתופס דמיו מדד לנו במדה מחוקה אחמ"כ יותר מדאי:

סעיף לז
ובמתנות

זרוע לחיים וקיבה שניתן לכהן מכל בהמת חולין שישחט ישראל. ואינו נוהג בח"ל [כי"ד סי' ס"א]:

סעיף לח
ובמי חטאת

מים ששאבו לצורך אפר פרה:

סעיף לט
ובאפר חטאת

אפר של פרה אדומה. ושתיהן ראויין למכרן לטמאין, שישלמו שכר שאיבה ושכר הבאה. אבל שכר הזאה אסור ליטל:

סעיף מ
ואפילו ישראל

שירש מאבי אמו כהן, תרומות ומעשרות או טבלים שלו, שהיה יכול אבי אמו להפריש מהטבל התרומות, והם שלו. להכי גם נכדו זה יכול לעשות כן וימכור תרומות לכהנים. ואפילו בטבל, הרי מתנות שלא הורמו כהורמו דמיין, ויכול לקדש בהן אשה. אבל ישראל שקדש בתרומות שמתבואות שלו, מדאין לו בהן רק טובת הנאה, אינה ממון, ואינה מקודשת:

פרק ג

סעיף א
האומר לחברו צא וקדש לי אשה פלונית

להכי נקט "צא", דמיירי שצריך לצאת למקום אחר לקדשה, וטריחא ליה מלתא, דאל"כ מצוה בו יותר מבשלוחו [כפ"ב סי' א']:

סעיף ב
והלך וקדשה לעצמו

במעות שליח [אה"ע ל"ה ט']:

סעיף ג
מקודשת

דאף דנקרא רשע שרמאהו, וסד"א דנימא דלהוי ככל דאמר רחמנא לא תעבד אי עביד לא מהני [כתמורה ד"ד ב'], ואפי' בעבר אדרבנן לא מהני, כדאמרינן [כתובות פ"א ב'], השתא דאמר רבנן לא נזבן, אי זבן לא מהני. וא"כ לפקעינהו רבנן לקדושין מניה. קמ"ל דלא אמרינן לא מהני, רק כשפעולה ההיא אסורה מצ"ע, משא"כ כשאסורה מצד ד"א, כמצד הזמן וכדומה. מהני [וכרט"ז ח"מ סר"ח]. וה"נ רק מצד ששלחו פלוני, נאסר לו לקדשו:

סעיף ד
מקודשת לשני

לעולם. ואף דגם כאן עשה שני שלא כדין, כמחזיר אחר דבר לקנותו וקנאו אחר, דנקרא רשע, [כח"מ רל"ז], אפ"ה מקודשת. מיהו במת או גירשה השני תוך ל', י"א דכשהגיע יום ל' מקודשת לראשון [אה"ע מ"ב ב']:

סעיף ה
תאכל בתרומה

והיינו כשהמקדש השני כהן. וקמ"ל דלא תימא דרק לחומרא מקודשת לשני אלא דאפילו לקולא מקודשת להשני. וי"ג בת כהן לישראל וכשלא בא אחר וקדשה [וקמ"ל דל"ג אטו אמר מעכשיו]:

סעיף ו
מקודשת ואינה מקודשת

דמספקא לן, במאי דאמר ולאחר ל' יום, אם כוונתו להתנות, שאם לאיחזור תוך שלשים יום, יחולו הקדושין מעכשיו וא"כ חיילו קדושין של ראשון. או חזרה הוה, שחזר בו תוך כדי דיבור ממה שאמר תחלה מעכשיו, רק שתתקדש לו לאחר ל"י, וא"כ מקודשת לשני. להכי צריכה גט משניהן מספק:

סעיף ז
לא תאכל בתרומה

דרק לחומרא מקודשת*):

סעיף ח
האומר לאשה הרי את מקודשת לי

בפרוטה זו:

סעיף ט
והוא יתן

ואז מקודשת למפרע, דכל על מנת כמעכשיו דמי, ולהכי אפילו קודם שיתקיים התנאי לא תפסי בה קידושין [מאחר]:

סעיף י
ואם לאו אינה מקודשת

ולא אמרינן דל' יום דקאמר, רק לזרוזי נפשיה נתכוון:

סעיף יא
הרי זו מקודשת ויש לו

וסגי ביש עדים שיש לו. ובאין ידוע, הוה ספק קידושין, דדלמא מעלימן כדי לקלקלה [ועי' גיטין פ"ז מ"ה]:

סעיף יב
הרי זו מקודשת ויראה לה

ממעות שלו, ולא מהני עדים:

סעיף יג
ואם הראה על השלחן

ממעות שבידו מאחרים להשתכר בהן. וי"א אפילו יש לו בהן ר' חלק רווח, אפ"ה מדלא חלקו אינה מקודשת [ונ"ל דאילה"ק ממה דקיי"ל זוזי כמאן דפליגי דמי [כב"מ ס"ט א']. דהיינו דוקא שיהיה רשאי לחלקם בלי דעת חבירו, מדאין אחד מהן מובחר מחבירו, אבל לא שיהיה כבר כשלו אף שלא חלקם]:

סעיף יד
אינה מקודשת

והכי קיי"ל [אה"ע ל"ח י"ח]:

סעיף טו
על מנת שיש לי בית כור עפר

קרקע לזרוע עליו כור, והוא רע"ד על רע"ד אמות בקירוב:

סעיף טז
ויש לו

ובאין ידוע שיש לו, לא חיישינן לקדושיו, דאם היה לו, היה קול לדבר:

סעיף יז
ויראנה

משלו:

סעיף יח
ואם הראה בבקעה

שאינה שלו:

סעיף יט
אינה מקודשת

אפילו מושכרת לו, לא אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא, [עי' ש"ך י"ד קנ"א קי"ז] דשיהיה שלו לגמרי קאמר:

סעיף כ

רבי מאיר אומר כל תנאי שאינו בתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי ד

והתנאי בטל, והמעשה קיים אף שלא נתקיים התנאי:

סעיף כא

וכתיב ואם לא יעברו חלוצים

שהיה שם תנאי כפול, אם יעברו ואם לא יעברו. דלא אמרי' מכלל הן נשמע לאו. וגם היה הן קודם ללאו, אם יעברו ונתתם, ואם לא יעברו לא תתנו. וגם היה תנאי קודם למעשה, מדלא אמר תנו להם אם יעברו:

סעיף כב

רבי חנינא בן גמליאל אומר צריך היה הדבר לאמרו

ר"ל צריך היה לכפול תנאו:

סעיף כג

יש במשמע שאפילו בארץ כנען לא ינחלו

כשלא יעברו, מטעם קנסא. להכי קמ"ל קרא דאם לא יעברו ונאחזו בתוככם, ר"ל תשאירו להם חלקם, שיכבישוה הן בעצמן [כך נ"ל]. ורחב"ג וגם אשאר דיני תנאי פליג, מכח כ"ש, דבהו איכא למימר מעשה שהיה כך היה. מיהו אנן קיי"ל בדיני תנאי (א) שצריך תנאי כפול, (ב) שיהיה הן קודם ללאו. רק בשכיב מרע צריך לאו הן לאו [כגיטין ע"ה ב'], רק שלא יסוים עם הן. (ג) צריך שיהיה נמי תנאי קודם למעשה, דהיינו באמירה שיאמר אם יהיה כך הרי את מקודשת, ואם בהיפך אין את מקודשת, וגם בפועל צריך שיקדים התנאי למעשה, דהיינו שתחלה יתנה ואח"כ יתן הגט או הקדושין. (ד) ויהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו. ואפילו אי אפשר לקיימו רק באיסור, כגון ע"מ שתאכל בשר חזיר, אינו כמתנה על מה שכתוב בתורה, דהרי אפשר שלא תאכל ולא תתגרש. (ה) וצריך שיהיה המעשה דבר שאפשר לקיימו ע"י שליח. מיהו בקדשה בתנאי בביאה, מהני תנאה, אף דאי אפשר לקיים המעשה ע"י שליח, עכ"פ מדאפשר קדושי כסף ע"י שליח, וכ"כ שטר אפשר ע"י שליח, הוקשו הוויות אהדדי [ככתובות ע"ד א']. (ו) וי"א דבעינן עוד שלא יהיו התנאי ומעשה בדבר א', כגון הולך אתרוג זה לצאת בו, ע"מ שתחזרהו לי וי"א דדוקא בסותר התנאי למעשה, כגון הר"ז גיטך על מנת שתחזירהו לי, דאימת מתגרשת לכשתחזיר, ואז אין הגט בידה. ויש לחוש בכל גוונא לחומרא. (ז) וי"א דאפילו לא פי' כל דיני תנאי, רק אמר סתם, הנני מתנה כתנאי ב"ג וב"ר, צריך לקיים התנאי, רק לא יקדים הלאו. (ח) וי"א דבאמר "מעכשיו", או על מנת שדינו כמעכשיו, אז א"צ שום דיני תנאי,

רק שיהא אפשר לקיימו. (ט) וי"א דהא דבאם אין כל דיני תנאי הנ"ל המעשה קיים אף שלא קיים התנאי, היינו לחומרא, דבקדשה בתנאי כזה, מקודשת מספק, ובגרשה בתנאי כזה וקדשה אח"כ אחר, אסורה להמגרש ולהמקדש [כ"ז מבואר מא"ה ל"ח וב"ש שם]:

סעיף כד

מפני שלא הטעתו

מדלא פירש בשעת קידושין. הא אם גלה דעתו אז שעל דעת כן מקדשה, הרי הטעתו ואינה מקודשת. ואף שלא כפל תנאו, א"צ תנאי כפול רק בהתנה, ולא בגלה דעתו שרק על דעת כן עושה, והוי כאומר הריני מקדשך בכוס יין זה ונמצא דבש, דאינה מקודשת אף שלא כפל תנאו [ובזה יתיישב שייכות משנה זו לדלעיל דדמי לה]:

סעיף כה

לאחר שימות בעליך או לאחר שתמות אחותיך

שהיא אשתי:

סעיף כו

לאחר שיחלוץ לך יבמיך

קסבר האי תנא אין קידושין תופסין ביבמה. ואנן קי"ל דיבמה שנתקדשה הו"ל ספק קידושין [אה"ע מ' ס"ה]:

סעיף כז

ואם ילדה נקבה מקודשת

בש"ס משמע דל"ג הך סיפא במתניתין. ואנן קיימא לן דרק לחומרא מקודשת, דהרי קי"ל [בח"מ ר"ט] מה שתלד פרתי קנוי לך לא קנה [אה"ע שם בב"ש וח"מ]:

סעיף כח

האומר לאשה הרי את מקודשת לי

בפרוטה זו:

סעיף כט

על מנת שאדבר עליך לשלטו

שייטיב לך:

סעיף ל

ואעשה עמך כפועל

ויש עדים על זה, או שהיא מודה שקיים התנאי [ב"ש ל"ח כ"ו]. מיהו בקדשה שלא בפני

ב' עדים אינה מקודשת [קידושין ס"ה א']. וי"א דבשניהן מודים בעד אחד סגי [אה"ע מ"ב ס"ב]:

סעיף לא

אינה מקודשת

אבל בקדשה בשכר הדיבור ובשכר הפעולה, הרי קיי"ל דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף, ולא חלו הקידושין רק כשגמר פעולתו, ואז הוי ליה הכל מלוה שלו אצלה, והמקדש במלוה אינה מקודשת [שם]:

סעיף לב

על מנת שירצה אבא

אבי החתן:

סעיף לג

מת האב הרי זו מקודשת

בש"ס מוקי לה, שהתנה על מנת שלא ימחה אבא תוך שלשים יום, הלכך רצה האב, דהיינו שעבר שלשים יום ולא מיחה, או שמת תוך ל"י ולא מיחה, מקודשת. אבל לא רצה ר"ל שמיחה תוך שלשים יום אינה מקודשת:

סעיף לד

מת הבן

תוך ל"י:

סעיף לה

מלמדין האב לומר שאינו רוצה

כדי שלא תזקק ליבום [וע' גיטין פ"ז מ"ו]:

סעיף לו

נאמן

דלא דמי להנך דיבמות [פ"ב מ"ט]. דהכא לא חצוף לשקר שירא פן יכחישנו האב. ולהכי נאמן אף לכנסה, ואף דאין דבר שבערוה פחות משנים, ורק בעגונה סגי בע"א מדדייקא ומנסבא משום חומר וכו', והכא ליתא להאי טעמא, דאיך, תדייק והרי אינה יודעת. יש לומר דזה רק להוציאה מחזקתה, משא"כ הכא מעמידה בחזקתה, רק שאומר שלו נתקדשה [והא דנקט קדשתי בתי, דאילו באמרה היא עצמה, נתקדשתי וא"י למי, ובא א' ואמר אני קדשתיך, א"נ לכנסה, דהיא תחפה עליו ולא תכחישנו, שלא תאסר לכל אדם, ומגו למפרע ל"א, ולהכי אפשר שגם הוא משקר מה"ט, אבל נאמן לגרשה שתהיה

מותרת לעלמא. ורק בכנסה אין מוציאין אותה ממנו [אה"ע סי' ל"ב סכ"ה] מיהו גם בכה"ג, ביש ע"א שקדשה, נאמן לכנסה]:

סעיף לז

שניהם נותנים גט

ואז מותרת לכל אדם [ואילה"ק כיון דא' ודאי חציף לשקר בפני האב דלמא גם האחר כן, ולמה מותרת לכל, אחרי שיגרשוה. י"ל מדשניהן מגרשין אין אדם חוטא ולא לו [ב"ש ל"ז] מיהו כשבא ב' אחר שכנסה ראשון, אינו נאמן לאסרה. וי"א אפילו רק משהתירוה להנשא סגי:

סעיף לח

ואם רצו אחר נותן גט ואחר כונס

אף שהאחר מכחישו, אבל איפכא לא, דשמא המגרש קדשה, והרי כשנבעלה קודם גירושין אסורה לבעל ולבועל:

סעיף לט

קדשתי את בתי

קטנה דקאמר בסיפא גם אהך בבא קאי. וה"ה נערה, ולא אתי לאפוקי רק בוגרת או שאמר וכו':

סעיף מ

קדשתיה וגרשתיה

קבלתי גטה:

סעיף מא

והרי היא קטנה

עכשיו כשאומר כן, עדיין אינה בוגרת:

סעיף מב

נאמן

לפסלה לכהן, דאב נאמן על בתו קטנהאו נערה. ונאמן נמי שתהיה מותרת לכל. ודוקא שאמר כן תוך כדי דיבור. אבל אח"כ, אינו נאמן, מדהוחזקה כבר אשת איש על פיו:

סעיף מג

אינו נאמן

וכ"ש בדאמר קדשתיה לחוד דא"נ לאסרה אכ"ע:

סעיף מד
אינו נאמן

לפסלה מכהונה ותרומה, דרק על נשואיה האמינתו תורה משום דבידו לקדשה, ואגירושין נמי נאמן, מדאתקיש יציאה להויה דכתיב ויצאה והיתה, ולא שנשבית. ואפילו בנשואין נמי, א"נ לומר שקדשה למי שפסלה בביאתו מכהן ומתרומה. [ואילה"ק ליהמן במגו דקדשתיה וגירשתיה. י"ל דבמה שאומר שנשבית או שנבעלת לפסול לה, פוגמה יותר ממה שיאמר שנתגרשה. שהרי אם היתה בת כהן ונתגרשה מותרת בתרומה, אבל בנשבית או נבעלה לפסול, אסורה בתרומת בית אביה א"כ לא יהיה נאמן רק לפסלה לכהן ולא לתרומה, והו"ל מגו רק לחצי טענה, דלא אמרינן לה עוד י"ל דנאמנות האב חידוש הוא, דהרי הו"ל קרוב וע"א, ולהכי א"נ בדבר אחר במגו דחידוש [ר"ן]:

סעיף מה
מי שאמר בשעת מיתתו

אורחא דמלתא נקט. או משום סיפא נקט הכי, דאף דאין אדם משטה בשעת מיתה [כח"מ פ"א], אפ"ה אינו נאמן:

סעיף מו
יש לי בנים

ואין אשתו זקוקה ליבום:

סעיף מז
נאמן

ואפילו היא בחזקת יבום, שנשמע שיש לו אחים, אפ"ה מדאינו עוקר החזקה, רק בא להתירה מצד אחר, נאמן:

סעיף מח
יש לי אחים

שהיתה בחזקת היתר לשוק ובא הוא לזקקה ליבום:

סעיף מט
המקדש את בתו סתם

ויש לו כמה בנות:

סעיף נ
אין הבוגרות בכלל

אפילו עשתו שליח וגם אמרהשיהא הכסף קדושין שלו. דמתהנה גם מקדושיה, אפ"ה

אמרינן דלא שבק מצוה דרמיא עליה לקדש בנות שברשותו, ויקבל קידושין לבת שיצאת כבר מרשותו, ולא רמי כל כך המצוה עליו לקדשה [ועי' פ"ב סי' ב'. ודו"ק]. מיהו קטנות ונערות בכלל הספק, דקדושין שאין מסורין לביאה הוי קידושין [כפ"ב סי' י"ח]:

סעיף נא

מי שיש לו שתי כיתי בנות

וכולן קטנות נערות או בוגרות שאע"ג שאין ברשותו לקדשן, מיירי שכל א' מהבוגרות נתנה לו רשות לקדשה. דאל"כ הרי אין בוגרות בכלל:

סעיף נב

משתי נשים

שאחת ילדה קודם חברתה ולא היה לשנייה רק ב' בנות, כך אוקמה בש"ס:

סעיף נג

ואמר קדשתי את בתי הגדולה

כך אמר להמקדש הנני מקדש לך בתי הגדולה ונתרצה הלה ונתן לו פרוטה. ונ"ל דה"ה באמר כך המקדש, רק דבכה"ג א"צ לב' בבי כסי' נ"ח ודו"ק:

סעיף נד

ואיני יודע אם גדולה שבגדולות

שבכת ראשון:

סעיף נה

או גדולה שבקטנות

שבכת ב':

סעיף נו

או קטנה שבגדולות

לר"מ מחית אינש נפשיה לספיקא ואסורות כולן לעלמא וגם להמקדש כלעיל [פ"ב סי' י"ח], משא"כ לר"י.

סעיף נז

שבקטנות

וצריכה ב' בבי. משום דטפי מסתבר שיקרא לגדולה שבקטנות גדולה, ממה שיקרא לקטנה שבגדולות קטנה, דרוצה לשבח בתו שהיא גדולה וראוייה לנשואין. להכי קמ"ל רישא לר"י, דאפילו ברישא שהזכיר גדולה, אפ"ה אמרינן דלא התכוון רק על גדולה

שבגדולות. וסיפא קא משמע לן לרבותא דר"מ, דאפילו בדקאמר קטנה, מספקינן בקטנה שבגדולות. וקיי"ל כר' יוסי [אה"ע ל"ז י"ח י"ט]:

סעיף נח

האומר לאשה קדשתיך

בפני ב' עדים והלכו למדה"י:

סעיף נט

הוא אסור בקרובותיה

דשויה אנפשיה חתיכה דאיסורא:

סעיף ס

והיא אסורה בקרוביו

אפילו לאחר שיגרשה או לאחר שימות קמ"ל סיפא, דסד"א מדאסרה נפשה אכולה עלמא, ודאי קושטא קאמרה, וחאסר עליו קרובותיה, קמ"ל:

סעיף סא

הוא אסור בקרובות גדולה

היא האם, מדשויה אנפשיה חד"א:

סעיף סב

וקטנה מותרת בקרוביו

דאין האם נאמנת אבתה, אפילו מדרבנן:

סעיף סג

קדשתי את בתך

שקבלה בתך הקדושין ברצונך, דמהני מד"ס. או שאמר בתך גדולה שלחה אותך לקבל קדושין ממני והבת מכחשת [ודלא כרתוי"ט ועי' רמ"ז שדבריו תמוהין]:

סעיף סד

וגדולה אסורה בקרוביו

ובכל שאומרת קדשתני, מבקשין שיגרשה להתירה לעלמא. אף שעי"ז יאסר בקרובותיה. מיהו בנתן גט מעצמו, חייב גם בכתובתה, דגלי דעתיה דקדשה [אה"ע סי' מ"ח]:

סעיף סה

כל מקום שיש קדושין

שקדושין תופסין בה:

סעיף סו
ואין עבירה

בנשואיה:

סעיף סז
זו כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן ולוי וישראל

והאי כללא לאו דוקא, דהרי גר בממזרת, או איפכא, דיש קדושין ואין עבירה, דהרי קיי"ל קהל גרים לא אקרי קהל [אה"ע סי' ד' סכ"ב], אפילו הכי הולד ממזר:

סעיף סח
גרושה וחלוצה לכהן הדיוט

שהולד חלל:

סעיף סט
בת ישראל לממזר ולנתין

שהולד נתין או ממזר:

סעיף ע
ואיזה זה הבא על אחת מכל העריות שבתורה

חייבי כריתות, חוץ מנדה [שם י"ג]:

סעיף עא
ממזר שנשא שפחה

אפילו לכתחילה. והכי קיי"ל דממזר מותר בשפחה והולד יכול להתטהר [שם כ']. אבל בנכרית אסור. וגם אפילו יגייר בנה שתלד לו, וכדקימא לן דקטן מטבילין אותו ע"ד אביו, אפ"ה מה מהני, הרי בהגדיל יכול למחות [ודלא כרתוי"ט]:

פרק ד

סעיף א
עשרה יוחסין

י' מיני יוחסין שנודע באיזה דרך נולדו ומי אביהן:

סעיף ב
עלו מבבל

עם עזרא. שהוא העלה עמו כל חכמי הדור, ומשו"ה חשש שיתערבו בבבל פסולים בכשרים, להכי העלה עמו כל הפסולים, ולא הניח שם רק כשרים:

סעיף ג
לויי

שגם לויים עלו עמו. [ואע"ג דאמרינן [סוטה פ"ט מ"י] דעזרא קנסן מדלא עלו עמו. י"ל דהלויים שעלו עמו היו קצוצי בהונות [כילקוט תילים בפרשת על נהרות בבל], שאינן ראויין לשיר, ולהכי קנס להשאר שבבבל. עוד י"ל דלהכי קנסן מדלא עלו עד ששלח אחריהן. או משום דלא עלו רק מעט מהן, שלא היה בהן כדי לשמש בשיר ובשערי ביהמ"ק. וק"ק וכי מפני אלו יקנסו לדורות גם לאלו שעלו. ודוחק לומר כיון דהרוב לא עלו דיינין להו בעונש כמשפחות בילגה שקנסום אף שלא חטאו אגב אשה שבמשפחות שלהן שחטאה [כשלהי סוכה] וטפי נראה שלא עלו עם עזרא כלל וכ"ש בקרא מפורש ומבני לוי לא מצאתי, והא דקאמר הכא שעלו, היינו אח"כ שהכריחם עזרא שיעלו ואולי ע"י המלכות, שהודיע לכורש שנצרכים ללוויים בביהמ"ק לשיר ולנעילת שערים]:

סעיף ד
חללי

שנולדו מפסולי כהונה, או שנבעלו לכהן הפסול להן:

סעיף ה
וחרורי

עבדים שנשתחררו:

סעיף ו
נתיני

גבעונים שמלו בימי יהושע:

סעיף ז
ואסופי

מפורשים לקמן:

סעיף ח
כולם מותרין לבא זה בזה

דאין בגבעונים לאו דלא תתחתן בם כבשאר שבעה עממין שבא"י, דמדנתגיירו ליכא טעמא דכי יסיר בנך מאחרי [ולתוס' כתובות [דכ"ט א'] ד"ה אלו, יש בנתינה לאו דלא תתחתן. וצ"ע א"כ למה חללי וגירי מותרות בהם. וצ"ע]:

סעיף ט
ואינו מכיר לא אביו ולא אמו

וספק ממזרים הם:

סעיף י
אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי

שבודקין אמו, דבאומרת לכשר נבעלתי נאמנת [ועי' מ"ש פ"ק דכתובות ועי' אה"ע סי' ד' סכ"ו ול"א]:

סעיף יא
מותרים לבא זה בזה

קמ"ל אפילו גר עמוני ומואבי עם ממזרי שתוקי ואסופי:

סעיף יב
רבי יהודה אוסר

ה"ק אפילו רבי יהודא שאוסר גר בממזרת, דקהל גרים לדידיה אקרי קהל, אפ"ה בגר עמוני ומואבי שאסור בקהל, מודה רבי יהודא דמותר בממזרת:

סעיף יג
ודאן בודאן מותר

כגון ממזרים בנתינים:

סעיף יד
ודאן בספיקן

ממזרים ונתינים בשתוקי ואסופי:

סעיף טו
תמוה דהיא היא כרישא. ואת"ל דרישא מיירי שפירש הודאי והלך אל הספק שנשאר במקומו דהו"ל הספק בקבוע כמחצה על מחצה. וסיפא מיירי שפירש הספק והלך אל הודאי שנשאר במקומו בקבוע ליתא, דא"כ איסורא דסיפא כ"ש מרישא דהרי בסיפא י"ל כל דפריש מרובה פריש [יומא דפ"ד ב'] והרי רוב ישראל כשירים, ואסור להנשא להודאי. ונ"ל דה"ק וודאן בספיקן שנתערבו, אז גם ספיקן של תערובות הזה אסור להנשא בוודאן, אע"ג דבכה"ג בספק הזה שנושא את הודאי, יש ס"ס לפסול, דשמא הוא הודאי, ואת"ל שהוא הספק, הרי גם בהספק הזה יש ספק פסול, ושמא פסול. ולפיכך ס"ד דלשתרי להנשא לודאי פסול, קמ"ל. מיהו ביש ספרים לא גרסו הנך ב' מלות, וספיקן בוודאן:

סעיף טז
שתוקי ואסופי בדוגמתן, ושמא זה כשר וזה פסול:

סעיף יז
שתוקי אסופי וכותי

נמי ספק הוא, מדאין בקיאין בתורת גיטין וקידושין:

סעיף יח
הנושא אשה כהנת

כהן שרוצה לישא בת כהן, שהיא ממשפחה שהעידו שנים שנתערב בה ממזר חלל. או שפחה. ולרש"י מיירי שקראו שנים על המשפחה קול שמץ פסול, ולא שהעידו עדות גמור:

סעיף יט
צריך לבדוק אחריה ארבע אמהות

דהיינו אמה. ואם אבי אמה. ואם אביה, ואם אבי אביה:

סעיף כ
שהן שמנה

ר"ל עוד ד' אמהות של אמהות הנ"ל. והא דלא בדקינן באבות כמו דבדקינן באמהות. ה"ט דאבות כי מנצי אהדדי, מגנין א"ע ביוחסין, ואם היה בהן בעצמן פסול היה ידוע. משא"כ נשים בקטט, מגנין א"ע בזנות ולא בפסול יחוס, מדלא בקיאי ביוחסין [כלקמן מ"ט סי' ל"ט], הלכך אין פסולן ידוע:

סעיף כא
מוסיפין עליהן עוד אחת

ר"ל עוד אם א' לכל צד למעלה, דהיינו אם אם אמה, ואם אם אביה, וכן כולן. נמצא הן י"ב אמהות [ובש"ע סי' ב' דסגי רק בב' אלו, שהן בכלל י' אמהות]. ומה"ט צריך בישראלית בדיקה יתירה, משום דישראלית אינן נזהרין כל כך מלהתערב בפסולין:

סעיף כב
אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה

התחיל לבדוק, ומצא שאביה עבד בביהמ"ק. א"צ לבדוק אחר אמו. וכ"כ באבי אביה, כשעבד עבודה א"צ לבדוק אמו, ותנא ושייר, דה"ה באכל תרומה, או נשא כפיו, או קרא ראשון בביה"כ, או שכתוב בשטר פלוני כהן, בכל אלו ידוע שמיוחס הוא:

סעיף כג
ולא מן הרובן ולמעלה

אם היה משורר עם הלוויים על הדוכן:

סעיף כד
ולא מן סנהדרין ולמעלה

דלידון דיני נפשות צריך שיהיה מיוחס:

סעיף כה
וכל שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים

שדנין דיני ממונות. ובירושלים מיירי. ששם אף לממונות ממנים דוקא מיוחסים:

סעיף כו
וגבאי צדקה

בכל מקום דממשכנים על הצדקה, ורגילים אינשי להתקוטט עמן, ואם היה בהן פגם אפילו רק מצד אם, היה נודע [ודו"ק]:

סעיף כז
ר' יוסי אומר אף מי שהיה חתום עד בערכי הישנה של צפורי

אצל דייני עיר ששמה ישנה שאצל צפורי. [ונ"ל דנקט כן, משום דישנה אחרת היה. ול"ג הישנה דאין שם עצם עם הא הידיעה כ"א בדרך זרות, כמו עלה העי [יהושע ח'], וכדומה] והיה שם תקנה לבלי להאמין שום עדות ממון, רק כשהן מיוחסין. ויש כח ביד בני עיר לתקן כן אף שהוא נגד דין תורה בדיני ממונות, וכדאמרינן [ב"ק קט"ז ב'] רשאין בני חבורה להתנות שכל מי שיאבד חמורו יעמידו לו חמור אחר. ולרש"י ל"ג עד. ור"ל דמיירי שחתם שם כדיין, ששם לא היו ממנין דיין שאינו מיוחס:

סעיף כח
רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא

בלשון יון הוא חיל מלך, [ארמעע]:

סעיף כט
של מלך

שלא לקחו לחיל ישראל רק מיוחסין, שיעמוד להם זכות אבות במלחמה [ואף שאתי הגתי שר צבא דוד המלך היה [כשמואל ב' י"ח], והוא היה גוי [כע"ז דמ"ד א']. וכ"כ מצינו שהיו בחיל ישראל חיל אדום [כמלכים ב' ג']. נ"ל שהעמידום חיל מיוחד לסייע את ישראל, ולא ערבום בין המיוחסין. ולבני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א,

אסטרטיא של מלך ר"ל שומרי ראש המלך, ובל"א לייבנארדע דעס קעניגס, דרק לחשיבות חיי המלך ויקרותו, היו נזהרים בזה בחיל המסבבים אותו שיהיה לו שמירה מעולה מהקב"ה, ולא בשאר חיל המלחמה. וכדאשכחן שהיו נזהרים בחייו יותר מבחיי כל ישראל, שאמרו לו אם ימותו חצינו לא ישימו עלינו לב, כי אתה כמונו עשרה אלפים [שמואל ב' י"ח]:

סעיף ל

בת חלל זכר פסולה מן הכהונה לעולם

אפילו בת בנו או בת בן בנו וכו'. אבל בת בתו מישראל, כשירה לכהן:

סעיף לא

רבי יהודה אומר בת גר זכר

אפילו מישראלית:

סעיף לב

עד שתהא אמו מישראל

(ה"ה) [וכ"ש] אביה ישראל סגי:

סעיף לג

בתו כשרה לכהונה

וקיי"ל דבדיעבד לא תצא. ולכתחילה צריך צד א' ישראל [ז' סכ"א]:

סעיף לד

האומר בני זה ממזר

ר"ל זה שמחזיקים אותו שהוא בני אינו בני רק ממזר הוא. וכ"ש באומר שבעל הוא ערוה, וזהו בני מהערוה דא"נ, דהרי במזיד אין אדם משים עצמו רשע, ואם אומר שהיה שוגג, עכ"פ קרוב הוא, ופסול להעיד על קרובו:

סעיף לה

אינו נאמן

דאע"ג דעובר לית ליה חזקת כשרות, אפ"ה קרוב פסול לעדות:

סעיף לו

ואפילו שניהם אומרים על העובר שבמעיה ממזר הוא אינם נאמנים

אף דאמו קים לה בגוויה טפי וגם אמרו כן על העובר שבמעיה, שאין לו חזקת כשרות:

סעיף לז

רבי יהודה אומר נאמנים

והכי קיי"ל דהאב נאמן שזה אינו בנו, ושהוא ממזר, ודוקא בלא החזיקו תחלה בחזקת בנו הכשר דאל"כ א"נ [אה"ע סי' ד' סכ"ט]. אבל רק לפסלו, ולא לפסל זרעו דביש להבן בנים אז גם על הבן א"נ [שם]:

סעיף לח

מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה

שקבל אביה קדושין מאחר:

סעיף לט

וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה

וצריכי ב' בבי, רישא אף דאב אינו מקפיד כל כך אם תנשא בתו לבעל כל דהו, דבתך בגרה שחרר עבדך [כפסחים ק"י ב'], אפ"ה אמרינן מדאשכח מיוחס טפי, בטליה. לשליחותיה. וקמ"ל אשה, אף דאשה אינה בקיאה ביוחסין כאיש, אפ"ה אמרינן דבטלה לשליחותה:

סעיף מ

מי שיצא הוא ואשתו

שכבר נבדקה שהיא מיוחסת:

סעיף מא

למדינת הים ובא הוא ואשתו ובניו

ואין אדם מכירה מדשהתה ימים רבים:

סעיף מב

אין צריך להביא ראיה לא על האשה

דמדידעינן שהיה לו מיוחסת, לא חיישינן שמתה או גירשה וזו אחרת היא:

סעיף מג

ולא על הבנים

ודוקא בכרוכים אחריה, שהן קטנים ודבוקים אחר אמן:

סעיף מד

מביא ראיה על הבנים

שהן מאשתו שמתה:

סעיף מה
ואינו מביא ראיה על האשה

דאמרינן אותה שמתה היא שהלכה, ולא חיישינן שנשא שוב אחרת ומתה גם היא ואלו בניה [כך נ"ל, ועי' רש"י ותוס' ומהרש"א ומהרש"ל]. ואע"ג דכל אדם בחזקת כשרות, רק בקרא עליו ערעור [כלעיל סי' י"ח]. היינו דמי שאינו חושש שיהיה זרעו מוחזק לכהן, מותר לישא מהן. אבל משפחה בדוקה לכהן אין נושאין מהנ"ל עד שיבדקו אמותיהן.

סעיף מו
ועל הבנים

ר"ל בודק גם מאם ולמעלה וצריך נמי להביא ראיה שהבנים הללו הם מזאת האשה שבדקו יחוסה:

סעיף מז
לא יתיחד

יחוד אינו בחדר הפתוח לר"ה. מיהו בלילה גם בזה אסור [אה"ע כ"ב]. וכ"כ ביש עמהן תנוקת שיודעת טעם ביאה, שבושה לעמוד ערומה, ואינה מוסרת עצמה לביאה, משום קטנותה, מותר ביום להתיחד. וי"א דבדרך גם בכה"ג אסור [שם]:

סעיף מח
אדם עם שתי נשים

ואפילו עם הרבה, ואפילו עם זקנות. וי"א דעם ג' נשים מותר להתיחד, כל שאין עסקו עם הנשים. ויחוד א"א דאורייתא, ועם פנויה מדרבנן:

סעיף מט
אבל אשה אחת מתיחדת עם שני אנשים

דסתם אנשים. כשרים הם. ודוקא בעיר. אבל בשדה או בלילה, צריך ג' אנשים. מיהו בפריצי, אפילו י' ואפילו ביום, אשור [שם]:

סעיף נ
שאשתו עמו

ובכה"ג אפילו עם אשה א' מותר להתייחד. מיהו ישראלית עם עכו"ם אסור אע"ג שאשתו עמו [שם], ומשו"ה לדיוקא לבד נקט ב' נשים דבעכו"ם גם כה"ג אסור:

סעיף נא
וישן עמהם בפונדקי

הוא כעין חדר שעושין במדברות ללון שם עוברי דרכים, ואין בני אדם מצויין שם לדור:

סעיף נב
וישן עמהם בקרוב בשר

וה"ה לחבקה ולנשקה. וה"ה אח עם אחותו קטנה:

סעיף נג
ואם הגדילו

שיהיו שדים נכונו ושערך צמח, אפילו אין הקטנה בת י"ב, והקטן אינו בן י"ג [סי' כ"א]:

סעיף נד
וזה ישן בכסותו

ואפילו אם היא נשואה. מיהו אפילו בכה"ג ' באחות אסור [ב"ש שם]:

סעיף נה
לא ילמד אדם רווק

פנוי שאין לו אשה:

סעיף נו
סופרים

ר"ל לא ילמוד עם תנוקת, דעי"ז מתרגל עם אמותיהן של הילדים. ואפילו לא יתיחד עמהן אסור [סי' כ"ב]:

סעיף נז
ולא תלמד אשה סופרים

משום יחוד עם אבות הילדים שבאין אצל בניהן:

סעיף נח
ר' אליעזר אומר אף מי שאין לו אשה

ר"ל שאין אשתו אצלו:

סעיף נט
לא ילמד סופרים

והכי קיי"ל. וי"א כת"ק [ב"ש שם]:

סעיף ס
וחכמים מתירין

דלא נחשדו ישראל על הבהמה או זכר. והכי קיי"ל:

סעיף סא
כל שעסקו עם הנשים

שמשתכר במלבושיהם וקשוטיהן:

סעיף סב
לא יתייחד עם הנשים

אף שצריך להן לפרנסתו, וכ"ש אחר דאסור באין אשתו עמו. ולרש"י בעסקו עם נשים אסור להתייחד אפילו עם ג' נשים, דבכה"ג מותר באחר, עכ"פ זה מדלבו גס בהן יחפו עליו:

סעיף סג
רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה

נ"ל דר"מפרושי קמפרש דברי ת"ק, דאע"ג דלא ילמוד בין הנשים שבמורגל עוסקים במלאכה קלה, אפ"ה ישתדל ללמוד מלאכה שנקייה מחשד נשים ואע"פ כן תהיה קלה:

סעיף סד
שאין אומנות שאין בה עניות ועשירות

ולא תאמר שע"י שהיא קלה א"א שירוויח בה הרבה. ונ"ל דהמשך המשנה כך הוא, ילמד מלאכה נקייה וקלה, ולא יאמר משום דקלה היא כמות שהיא, אין בה לקוות רווח ועושר, שעל העושר יתפלל להקב"ה שהעושר שלו דלא לבד במלאכה קלה, אלא אפילו במלאכה שנאותה להשתכר בה, צריך שיתפלל על ההצלחה בה. מדאין מלאכה שאין בה עניות ועשירות, יש מתעסקים בה ומתעשרים, ויש שמתענים בעסקה:

סעיף סה
ולא עשירות מן האומנות

ר"ל שלא האומנות גרמה העניות או העשירות, דהרי בכולן יש עשירים ועניים:

סעיף סו
אלא הכל לפי זכותו

ר"ל הכל לפי מזלו [כך פי' התוס'] ואין להקשות, אם הכל תלוי במזל, א"כ מה תועיל התפלה. על זה נשיב, שאין הכוונה במלת "מזל" על מעמד הכוכבים בשעת עיבור ולידה, ח"ו לא תהיה כזאת בישראל. וכבר צעקו כי כרוכיא על זה רבותינו גאוני עולם, ובראשם ע"ר רבינו הרמב"ם שמש החכמים, באגרותיו היקרים, בתשובתו לעיר מרשיליא, בתשובה המתחלת, הגיעה שאלת אלופינו וכו' יע"ש. ואם נמצא לרבותינו חכמי הש"ס אשר מימיהם אנו שותים, דברים בזה שיתדמו בהפך מדברינו, מחוייבים

אנחנו לומר שהם דרך משל ומליצה כשאר אגדות שבש"ס. וכ"כ ג"כ הרמב"ם שם. אולם הפי' האמיתי של מלת "מזל", כבר הארכנו בו בפי' (הארוך)[בועז]עם ראיות מוכיחות, וכאן לקצר אני צריך, דתוכן הענין הוא כך: א) הנה ידוע כי לכל דבר שבעולם יש סבה: ב) יש סבה מכריחה התכלית, ויש עושהו רק אפשרי: ג) והנה כל השתדלות האדם בעולם, הוא להשיג שמחה, וכבוד: ד) והם ישוגו ע"י כח הגוף, כח הממון, כח הנפש: ה) והסבות להשיג ג' כחות אלה, הוא או ע"י השתדלות האדם, או ע"י הצדקת, או ע"י מזל: ו) ההשתדלות והצדקת, אינן סבות מכריחות להשיג כח הגוף והממון והנפש: ו) רק המזל הוא המכריחה. ולכן נקרא מזל, שנוזל כשטף מים כבירים מרום לתחת: ח) יש ב' מיני מזל, מזל הגלוי, ומזל הנעלם: ט) הגלוי הוא הטבעי, והוא תלוי בששה עניינים: א) בטבע אביו ואמו: ב) בטבע האקלים שנולד בו ודר בו: ג) בטבע הזמן שנולד בו וגדל בו: ד) בטבע מאכלו ומשקהו של אדם: ה) באיזה אופן הדריכוהו וגדלוהו: ו) באיזה מלאכה הוא עוסק בה. ע"י ו' דברים אלו יתחזק גופו או יחלש, יתרבה עושר או יתמעט, יתגדל חכמתו או יתמעט. אמנם למה נולד זה באחד מו' דברים אלה לטובה, ולאחר היו לריעותא: י) זהו מטעם מזל הנעלם הנקרא [בעשטיממונג] שכך גזרה חכמתו ית' עוד טרם הולדו מטעם עמוק ונעלם. כמ"ש חז"ל [בנדה דע"ז ב'] המלאך הממונה על הריון וכו' ושואל טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש, חכם או טפש, עשיר או עני, עתה נבוא לפרש המשנה, שר"מ אמר שלעולם ילמד אדם אומנות נקייה וקלה, וא"כ יהיה לו השתדלות נאה להצלחתו. אבל לא יאמין שההשתדלות לבד תצליחהו, רק גם בכוחות הטבע של העניינים תליא מלתא, לכן יאחז זיין הצדקת נגדה, ויתפלל להקב"ה שיסיר מלפניו דברים המונעים בטבע את הצלחתו ויסייעו ברחמיו וחסדיו להצלחתו. אבל עכ"פ לא יחשוב שעבור תפלתו ישנה הקב"ה כל סדרי הטבע, וטבעי הסבות שזכרנו, דמלבד שזה מזכיר עונותיו של אדם, דזהו בכלל עיון תפלה [כר"ה ט"ז ב'], מלבד זה מסוכן לו מחשבה כזאת, שכשיראה שעם כל התאמצתו בתפלה אפ"ה לא נעשה בקשתו, יוכל להתרפה חלילה מלהאמין בהשגחתו ית'. לכן הודיעו התנא, אלא הכל לפי מזלו, ר"ל גם השתדלותו גם תפלתו אינן דברים המכריחים טובתו, כי גבול יש להם, אם ועד כמה יסייעוהו, ולפי מיעוט ורבוי הסבות, לפיהן ישיב גאולתו לטובתו. זאת יקוה בתקותו, וה' הוא נחלתו באמתתו:

סעיף סז

אלא שהרעותי מעשי

בחטאי נגד ד':

סעיף סח
וקפחתי את פרנסתי

שגם לא השתדלתי כראוי בגופי לטובה שלי. דב' דברים צריכים לי שייטיב לי בעוה"ז, א' שלא אתחייב לפני המקום ב"ה במעשי, ב' ושאשתדל בכל מה שבכחי להשיג הטובה שגזר הקב"ה עלי, וכמשחז"ל [ילקוט ראה] למען יברכך ד', יכול יהא יושב ובטל, ת"ל בכל אשר תעשה:

סעיף סט
מוליכין תבואות על חמורים, למכור מעיר לעיר:

סעיף ע
גמל

מוליכי סחורות על גמלים למקום רחוק יותר:

סעיף עא
ספר

בש"ס גרסינן "קדר", והוא המוליך קדירות למכור מעיר לעיר [וכן מסתבר]:

סעיף עב
רועה

כולן לסטות, דכשנוסעין בדרך רועין בהמתן בשדות אחרים. וכ"כ רועה. זה כל ענייננו [ולגרסת הספר דנקט "ספר", והוא המגלח, גם כן אומנתו לסטית, ליטל לפעמים יותר מהראוי, בראותו שהזמן נחוץ להמתגלח, כתספורת בן אלעשה [שבת דף ט' ב']:

סעיף עג
וחנוני

מלומד באונאה לזייף היין במים וכדומה:

סעיף עד
החמרין רובן רשעים

מפני לסטות:

סעיף עה
והגמלין רובן כשרים

שפורשין למדברות בין חיות ולסטין, לכן משברין לבן לפני המקום:

סעיף עו

הספנין רובן חסידים

מדסכנתן מצוייה יותר מגמלין, ותמיד הם בפחד ורעדה כי אין ביניהן לבין המות רק קרש דק:

סעיף עז

טוב שברופאים לגיהנם

נ"ל דאין מאמר זה גנאי לרופא רק שבח הרופא המומחה, והוא על פי מה שמ"כ דבר נחמד שכשהוציא משה רבינו ע"ה את ישראל ממצרים, שמעו עמים ירגזון וגו', ויתמהו מאד על זה האיש משה, כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלו, ולכן התעורר מלך ערביי א' וישלח צייר מובחר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו, וילך הצייר ויצייר תמונתו ויביאהו לפני המלך, וישלח שוב המלך ויביא ויאסף יחדיו כל חכמי חרשים אשר לו, וישאל להם לפשוט על פי פרצוף פניו של משה כפי המצוייר, לדעת תכונת טבעו ומדותיו, ובמה כחו גדול, וישיבו כל החכמים יחדו אל המלך ויאמרו, אם נשפט על פי ציור קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול, נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים, בגאות וחמדת הממון ובשרירות הלב, ובכל חסרונות שבעולם שיגנו נפש אדם המעלה, ויקצוף המלך מאד ויאמר, מה זה, הכי תתעללו בי, הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה בהפך מזה האיש הגדול, ויחרדו האנשים מאד, וישיבו את המלך בשפל קול התחנה, ויתנצלו א"ע הצייר והחכמים, כל א' בחסרון ידיעת חבירו, הצייר אמר, אני ציירתיו כהוגן, והחכמים שגו בידיעתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר שלא צייר תמונת משה כהוגן, והמלך אשר נכסף לדעת מי משניהן יצדק, נסע ברכבו ובפרשיו ויבוא אל תוך מחנה ישראל, ובבואו וישא עיניו וירא את משה איש אלהים מרחוק וימהר ויקח את הציור מתוך חצנו, ויבט והנהו כתמונתו וכצלמו כאשר ציירו הצייר, קולע אל השערה ולא יחטא, ויפג לבו ויפלא ויתמה עד מאוד, וילך ויבוא בעצמו אל אהל איש האלהים ויכרע וישתחוה לאפיו, ויספר למשה כל הדברים האלה אשר נעשו, ויאמר עוד, בי אדוני איש האלהים, הנני קודם ראותי פניך פני אלהים אמרתי אך אולי הצייר שגה במלאכתו, לבעבור חכמי מפורסמים לבקיאים מאד בחכמת [הפיזיאנאמי] ואין דוגמתם, אך עתה אחרי ראותי כי תמונתך מכוונת אל הציור אשר הביא הצייר, לא נותר בי אשמה רק לומר כי חכמי בגדו בי, וכי חכמי אליל הם וחכמת מה להם, והם אוכלי שולחני, ויתעוני מאז בהבליהם, ויען משה איש אלהים ויאמר, לא כן, גם הצייר, גם חכמיך, נפלאים הם בידיעתם וחכמתם, אולם דע לך, כי לולי הייתי בטבע

באמת כפי ששמעת ממדותי, לא טוב אנוכי מבול עץ יבש, כי גם ממנו נמנעו ונחשכו כל חסרונות האדם, ואם כן, הכי בעבור זה אהיה יקר בעיני אלהים ואדם, אמנם כן ידידי, לא אבוש לומר לך, כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמיך, כולם קשורים בי בטבע, ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמיך, ואני בכח אמיץ הנה התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם, עד אשר קניתי לי הפוכם לטבע שני, ולכן ובעבור זה יקרתי והתכבדתי בשמים ממעל ובארץ מתחת. ועל פי זה נבין היטב שבח הרופא ממאמר זה, דמדלא קאמר כשר שברופאים כבסיפא בטבחין. ש"מ שהטוב הזה אין כוונתו כשר, רק מי שחושב את עצמו שהוא המומחה היותר טוב שברופאים, הוא מעותד לגיהנם. דבגאותו זאת סומך על ידיעתו בספק ואינו מתיעץ עם חביריו, כראוי למי אשר בפיו ובקולמסו מונח חיים או מות. וגם ברוב גאונו אינו מסתפק שמא יטעהו דמיונו, ואינו חושש לעיין היטב בספרי הרפואות קודם שיתן להחולה סמי רפואה קודם שידע מהן שלא יוכלו להזיקו כראוי, לילך לאט לאט בענייני סכנת נפשות. וראה שלא אמר התנא, שהוא רשע, או יבא לגיהנם, רק אמר "לגיהנם', ר"ל יש לו הכנה שיוכל לבא על ידה לגיהנם. אבל כל עוד יותר שיהיה לו הכנות לגיהנם כל עוד יגדל שכרו ושבחו כשיכבש הכנותיו:

סעיף עח

והכשר שבטבחים שותפו של עמלק

דמדעוסק כל היום בשפיכת דמים, מתאכזר בטבעו כעמלק. שלחם בישראל, לא לנחל ארצם גם לא לקחת ממונם, כי מבית הכלא יצאו עם עני ודל, וכי ידע אכזר זה מביזת מצרים ומשלל הים. רק בגאותו התפקר באכזריות חמה להשחית עם עני ודל. אמנם לא נקט תנא לגיהנם כדנקט ברופא לעיל. דהכא כיון דבטבעו מוכרח לכך מה אית ליה למעבד. וגם האכזריות שבטבעו, אינו דבר שיכריחו כל כך שיבוא לגיהנם עי"ז כהגאוה של הרופא. אמנם רק שותפו של עמלק הוא, ונ"מ להתרחק ולגזוז מניה:

סעיף עט

או לידי יסורין

היינו צרות הנפש, כדאגה וכעס וכדומה שכולן חוץ מגופו:

סעיף פ

ונותנת לו אחרית

ר"ל קיום:

סעיף פא

ותקוה בזקנותו

כשאינו יכול לעסוק בה מחמת זקנה או יסורין חלילה, אוכל משכר יגיעתו בה בנערותו, כדכתיב עוד ינובון בשיבה, דשנים ורעננים יהיו, להגיד כי ישר ה':

סעיף פב

ואברהם זקן וה' ברך את אברהם בכל

ולא תקשה, מאי ראיה מאברהם, הרי לא היה תורה עדיין בימיו. על זה משיב מצינו וכו':